

Univerzita Hradec Králové
Filozofická fakulta

Bakalářská práce

Univerzita Hradec Králové
Filozofická fakulta
Katedra Pomocných věd historických a archivnictví

De claris mulieribus, spis Jacoba Philippa Bergomensis

Bakalářská práce

Autor: Kateřina Kamenská
Studijní program: Historické vědy – specializace archivnictví
Forma studia: prezenční
Vedoucí práce: Mgr. Petr Polehla, Ph.D.

Hradec Králové

2022

Zadání bakalářské práce

Autor: Kateřina Kamenská

Studium: F19BP0075

Studijní program: B0222A120001 Historické vědy

Studijní obor: Archivnictví

Název bakalářské práce: **De claris mulieribus, spis Jacoba Philippa Bergomensis**

Název bakalářské práce AJ: *De claris mulieribus, work of Jacobus Philippus Bergomensis*

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Anotace

Tato bakalářská práce se věnuje dílu augustiniánského mnicha Giacoma Filippa Foresti da Bergama *De claris mulieribus*. Spis stojící na pomezí historiografie a hagiografie byl poprvé vydán v roce 1497 a obsahuje 194 biografii slavných žen – biblických a mytologických postav, ale i osobností historických či žen z autorovy současnosti. Zdrojem námětů a inspirací mu byla Bible, antičtí autoři a také spis Giovannioho Boccaccia *De mulieribus claris*. Práce se bude zabývat obsahovou analýzou textu, závislostí na autorových zdrojích a přinese základní kodikologický rozbor nejstarších vydání spisu. V neposlední řadě se bude snažit prozkoumat funkci tohoto díla, které Foresti věnoval královně Beatrix Neapolské, manželce Matyáše Korvína a Vladislava Jagellonského.

Metody

Analýza, sonda, komparace, edice

Prameny a literatura

BERGOMENSIS, Jacobus Philippus, *De claris mulieribus*, Ferrara 1497.

BOCCACCIO, Giovanni, *De mulieribus claris*, Ulm 1473.

RAVISIUS, Johannes (Ed.), *De memorabilibus et claris mulieribus: aliquot diversorum scriptorum opera*, Paříž 1521.

BURKE, Peter, *Italská renesance: Kultura a společnost v Itálii*, Praha 1996.

FORD, Philip – BLOEMENDAL, Jan – FANTAZZI, Charles, *Brill's Encyclopaedia of the Neo-Latin World*, Brill 2014.

FRATINI, Lucia Megli, *Foresti, Jacopo Filippo*, in: *Dizionario biografico degli italiani*, Řím 1997.

GARIN, Eugenio, *Renesanční člověk a jeho svět*, Praha 2003.

KUŤÁKOVÁ, Eva a kol., *Slovník latinských spisovatelů*, Praha 1984.

MACEK, Josef, *Tři ženy krále Vladislava*, Praha 1991.

SVOBODA, Ludvík, *Encyklopedie antiky*, Praha 1973.

Garantující pracoviště: Katedra pomocných věd historických a archivnictví,
Filozofická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. Petr Polehla, Ph.D.

Oponent: doc. PhDr. Mgr. Jakub Zouhar, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 15.11.2020

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala (pod vedením vedoucího bakalářské práce) samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 28. 4. 2022

Kateřina Kamenská

Poděkování

Tímto bych ráda poděkovala vedoucímu mé bakalářské práce Mgr. Petrovi Polehlovi Ph.D. za podnětné rady, trpělivost a čas, který mi věnoval.

Anotace

KAMENSKÁ, Kateřina, *De claris mulieribus, spis Jacoba Philippa Bergomensis*, Univerzita Hradec Králové: Filozofická fakulta, Hradec Králové 2022.

Tato bakalářská práce se věnuje dílu augustiniánského mnicha Giacoma Filippa Foresti da Bergama *De claris mulieribus*. Spis stojící na pomezí historiografie a hagiografie byl poprvé vydán v roce 1497 a obsahuje 192 biografií slavných žen – biblických a mytologických postav, ale i osobností historických či žen z autorovy současnosti. Zdrojem námětů a inspirací mu byla Bible, antičtí autoři a také spis Giovanniho Boccaccia *De mulieribus claris*. Práce se bude zabývat obsahovou analýzou textu, závislostí na autorových zdrojích a přinese základní kodikologický rozbor nejstarších vydání spisu. V neposlední řadě se bude snažit prozkoumat funkci tohoto díla, které Foresti věnoval královně Beatrix Neapolské, manželce Matyáše Korvína a Vladislava Jagellonského.

Klíčová slova

Jacobus Philippus Bergomensis, ženy, svěťice, mučednice, mytologie, bibické postavy

Abstract

This thesis deals with the work of the Augustinian monk Giacomo Filippo Foresti da Bergama *De claris mulieribus*. The work on the border between historiography and hagiography was first published in 1497 and contains 192 biographies of famous women - biblical and mythological figures, but also historical figures or women from the author's present. His source of ideas and inspiration was the Bible, antic authors and also the work of Giovanni Boccaccio *De mulieribus claris*. The thesis will deal with the content analysis of the text, the dependence on the author's sources and will bring a basic codicological analysis of the oldest editions of the file. In the end, we will try to examine the function of this work, which Foresti dedicated to Queen Beatrix of Naples, wife of Matthias Corvinus and Vladislav Jagiellonsky.

Keywords

Jacobus Philippus Bergomensis, women, saint, martyr, mythology, biblical figures

Obsah

Úvod.....	9
1. Jacobus Philippus Bergomensis	10
2. Beatrix Neapolská	12
3. Rozbor spisu <i>De claris mulieribus</i>	16
3.2. Dílo <i>De claris mulieribus</i> na pomezí historiografie a hagiografie	18
4. Ediční zásady	19
5. Životopisy slavných mužů	20
6. Slavné a významné ženy uvedené v knize <i>De claris mulieribus</i>	21
6.1 Biblické a křesťanské postavy.....	21
6.1.1 Panna Maria.....	21
6.1.2 Eva, první žena.....	27
6.1.3 Svatá Kateřina Alexandrijská.....	31
6.2 Mytologické postavy.....	36
6.2.1 Minerva, bohyně moudrosti	37
6.2.2 Diana, bohyně lovu a měsíčního svitu	41
6.2.3 Medúza, jedna z Gorgon	43
6.3 Historicky podložené osobnosti.....	46
6.3.1 Sapphó, starořecká básnířka.....	46
6.3.2 Kleopatra, velká egyptská královna	48
6.3.3 Jana z Arku.....	53
Závěr.....	59
Seznam použité literatury a pramenů	61
Seznam příloh	65
Přílohy	66

Úvod

Dílo *De claris mulieribus* od augustiniánského mnicha Jacoba Philippa Bergomensis v sobě zahrnuje necelých 200 biografí slavných žen. Kniha byla poprvé vydána roku 1497 a stojí tak na pomezí středověku a novověku. Osobnosti uvedené v knize jsou ženy, které svým chováním, ctnostmi a skutky měly být inspirací pro ostatní a jejich příběhy měly sloužit ke zlepšení morálky a k větší zbožnosti. Autor v knize uvádí postavy biblické a křesťanské, mytologické i historicky podložené.

Tato bakalářská práce se zabývá obsahovým rozbořem literárních portrétů devíti osobností. Prvními třemi jsou ženy, které pocházejí z oblasti biblicko-křesťanských postav uvedených v knize. Jedná se o Pannu Marii, Evu, první ženu, a svatou Kateřinu Alexandrijskou. Dalšími třemi jsou ženy mytologické – Minerva, bohyně moudrosti, Diana, bohyně lovu, a Medúza, jedna z Gorgon. Z historických osobností byly vybrány básnířka Sappó, Kleopatra a Jana z Arku. Jednotlivé kapitoly, příběhy daných žen, jsou vystaveny na podkladu textu sespsaným Jacobem Philippem Bergomensis a doplněny informacemi ze sekundární literatury. Porovnávají jsou také se spisem Giovanniho Boccaccia *De claris mulieribus*, který byl vytvořen v druhé polovině 14. století a obsahově se rovněž věnuje významným ženám. Lze tak předpokládat, že mohl Jacobu Bergomensis sloužit jako inspirace i zdroj informací při jeho tvorbě. Součástí práce je i základní kodikologický rozbor knihy. Pozornost je také zaměřena na život královny Beatrix Neapolské, které byl tento spis o slavných ženách autorem věnován.

1. Jacobus Philippus Bergomensis

Jacobus Philippus Bergomensis nepatří k předním a proslulým autorům své doby. Není tak uveden ani ve významné literatuře k tématům latinské literatury či světové literatury obecně, jako je např. *Slovník latinských spisovatelů*¹, *Středověká latinská literatura (6. – 15. století)*,² či *Italská renesanční literatura*.³ Foresti stojí na přelomu dvou epoch, středověku a novověku, v literatuře patřící k novověkým autorům je krátce zmíněn v *Brill's encyclopaedia of the Neo-Latin World*.⁴ Dále je uveden ve francouzské knize biografii *Biographie universelle ancienne et moderne: histoire, par ordre alphabétique, de la vie publique et privée de tous les hommes qui se sont fait remarquer par leurs écrits, leurs actions, leurs talents, leurs vertus ou leurs crimes* (2. vydání, 1843-1865), či v italském slovníku biografii *Dizionario biografico degli italiani*.⁵

Jacobus Phillipus Bergomensis pocházel ze Soldie v oblasti Bergama, kde se roku 1434 narodil do šlechtické rodiny hrabat Foresti. Do řádu poustevníků sv. Augustína vstoupil roku 1451. Většinu svého života v klášteře zasvětil studiu a literární činnosti, tvorbě svých děl. V roce 1471 byl svědkem strašlivého zemětřesení v Brescii, kde byl i v roce 1478 postižen nákazou morem, který ve městě zuřil, a těžko se z něj zotavoval.⁶

Přestože byl především literátem, neunikl ani důležitým funkcím v klášteře. Dočasně vedl jako převor klášter v Imole a ve Forlí. Od roku 1499 žil v klášteře v Bergamu, kde se staral, krom uspořádání kláštera a obvyklých studií, převážně o obohacení klášterní knihovny. Ve věku 86 let zde zemřel 15. června 1520.⁷

Jeho nejvýznamnějším jeho dílem je *Supplementum chronicarum*, ve kterém se snaží shromáždit všechny důležité události dějin, které do té doby byly rozptýlené do různých textů historiků. Tento soubor univerzálních dějin, skládající se z 15 knih, byl poprvé vytištěn roku 1483 v Benátkách a následně byl vydán ještě mnohokrát. Druhé z důležitějších jeho děl je *De claris mulieribus*, které bylo prvně vytištěno ve Ferrare roku 1497. Obsahem tohoto spisu jsou biografie slavných žen, ať už mytologických postav či historicky podložených. V obou těchto

¹ Eva KUŤÁKOVÁ a kol., *Slovník latinských spisovatelů*, Praha 1984.

² Claudio LEONARDI (ed.), *Středověká latinská literatura (6. – 15. století): Příručka*, Praha 2015.

³ Václav ČERNÝ – Jiří PELÁN, *Italská renesanční literatura*, Praha 2020.

⁴ Philip FORD – Jan BLOEMENDAL – Charles FANTAZZI, *Brill's Encyclopaedia of the Neo-Latin World*, Brill 2014.

⁵ Lucia Megli FRATINI, *Foresti, Jacopo Filippo*, in: *Dizionario biografico degli italiani*, Řím 1997, díl 48.

⁶ Tamtéž.

⁷ Louis-Gabriel MICHAUD, heslo *Foresti, Jacques-Philippe*, in: *Biographie universelle ancienne et moderne: histoire, par ordre alphabétique, de la vie publique et privée de tous les hommes qui se sont fait remarquer par leurs écrits, leurs actions, leurs talents, leurs vertus ou leurs crimes*, Paříž 1856, díl 14, str. 393.

pracích čerpá Foresti inspiraci ze starší literatury, od antických autorů, z Bible, i od autorů novověkých (např. Giovanniho Boccaccia).⁸

⁸ L. M. FRATINI, *Foresti, Jacopo Filippo*, in: *Dizionario biografico degli italiani*, díl 48.

2. Beatrix Neapolská

Jacobus Phillippus Bergomensis své dílo *De claris mulieribus* věnoval královně Beatrix Neapolské, královně uherské, chorvatské a české. Toto darování uvádí v předmluvě svého díla, *Prologus*, a předání je pak znázorněné i na prvním dřevorytu, který knihu doprovází (je zde vyobrazený mnich, který podává knihu královně usazené na trůnu).

Na rozdíl od sekundární literatury, kde je Beatrix vždy líčena jako pyšná a panovačná žena, která nehleděla příliš na etické a morální zásady, ji Jacobus v předmluvě svého díla uvádí jako nejzbožnější královnu a vychvaluje její vlastnosti, jako jsou víra (*fides*), dobročinnost (*charitas*), poctivost (*pietas*), zbožnost (*religio*), statečnost (*fortitudo*), spravedlnost (*iustitia*), umírněnost (*temperantia*) i cudnost (*castimonia*). Zvláště zde popisuje její štědrost (*liberalitas*), dary, které nesou její královskou velikost, a vzdělanost (*litterarum studiis*), které se jí dostávalo již od mládí a díky které nyní není pro královnu již vůbec nic neznámého v historii, zbožných textech či filosofii. Zmiňuje také její jazykové dovednosti a umění hovořit a vyjadřovat se také latinsky, maďarsky i německy.⁹

Foresti se s Beatrix nejspíše osobně neznal, ale v duchu dobových zvyklostí chtěl spis věnovat nějaké významné osobnosti (spis o významných ženách tedy významné ženě). V textu uvádí, že mu ji doporučili a vychválili Nicolaus Maria d'Este, biskup z Adrie (1487-1507), Thomas Ceruiensis, biskup z Bergama a také Petrus Tranensis, biskup, filosof a teolog, který se znal dobře s matkou Beatrix. Právě tyto muži ho informovali o vynikajících ctnostech (*de incredibilibus vitutibus*) královny Beatrix a na jejich radu se tedy rozhodl jí dílo věnovat.¹⁰

Beatrix Neapolská, též zvaná Beatrice Aragonská, pocházela z Nového Hradu (*Castel Nuovo*) v Neapoli, kde se narodila 14. listopadu 1457 jako dcera Ferdinanda I. Ferrante, dědice neapolského trůnu, a Isabelly z Chiaromonte.¹¹ Vliv na výchovu Beatrix měla jak její matka, která jako klidná a zbožná žena se snažila všechny své děti vést ke křesťanským ctnostem a morálce, tak její otec, který byl znám svou nelítostností, krutostí a nedostatkem etických principů. Větší váhu v tomto ohledu měl však Ferranto, od kterého Beatrix podědila i lásku ke koním a zálibu v lovu. Díky prostředí renesančního neapolského dvora se princezně dostalo skvělého vzdělání v humanistických vědách a umění.¹²

⁹ Jacobus Philippus BERGOMENSIS, *De claris mulieribus*, Ferrara 1497, Prologus.

¹⁰ Tamtéž.

¹¹ Josef MACEK, *Tři ženy krále Vladislava*, Praha 1991, s. 40-42.

¹² Tamtéž, s. 44-45.

V šesti letech byla provdána za svého o rok mladšího bratrance Giovanniho Battisty Marzana, který byl synem vévody ze Sessy. Oba Marzany nechal však Ferranto do roka zajmout a následně zemřít ve sklepeních pod neapolským Novým Hradem.

Touto výchovou a otcovým vlivem vyrostla z Beatrix sice vzdělaná, ale panovačná, rozmařilá a pyšná žena s nevelkým ohledem na morální a etické zásady.¹³

O Beatrix se od roku 1473 ucházelo několik nápadníků. Nakonec byl ovšem nejuspěšnější Matyáš Korvín, uherský a český král, se kterým si byli podobní zálibami, povahou, ale i původem. Beatrix byla dcerou neapolského krále, který byl nemanželského původu, a Matyáš byl vladař bez urozených předků (v tehdejší Evropě se ale ona řadila mezi nejbohatší nevěsty a on patřil k nejmocnějším evropským panovníkům).¹⁴ Svatba se uskutečnila v létě roku 1475 v Neapoli. O rok později došla Beatrix za doprovodu uherské i české katolické šlechty do Uher, kde se poprvé oba manželé potkali, neboť sňatek uzavřel Matyáš v zastoupení.

Jejich manželství bylo zprvu harmonické. Beatrix byla Matyášovi pevnou oporou a radila mu i v politických a finančních záležitostech. Matyáš byl velkým obdivovatelem italského renesančního umění a vzdělání, což příchodem Beatrix na budínský dvůr více posílilo. Humanismus se v Uhrách díky vztahům s Itálií v anjouovské epoše objevil dříve než v ostatních zemích na sever od Alp. Nicméně tyto náznaky nepokračovaly celkovým kulturním rozkvětem, ale jednalo se spíše o izolované intelektuální skupiny v celku zaostalém prostředí. Matyáš byl díky své štědré podpoře umění a věd řazen k slavným mecenášům té doby. Vliv Beatrix pak napomáhal k dalšímu rozvoji a byla tak např. přebudována knihovna v Budíně tzv. *Bibliotheca Corviniana*.¹⁵

Jacobus Phillippus Bergomensis se i v předmluvě zmiňuje a Beatrix chválí, že se společně s manželem podílela na vzdělávání sobě svěřeného lidu. Doposud polobarbarské (*antea semibarbaros*) Maďary a Čechy přivedla k ušlechtlejšímu a kulturnějšímu životu (*urbanum vivendi modum*).¹⁶

Mladá královna si ovšem nikdy nezvykla na uherské klima, které bylo na rozdíl od slunné Itálie velmi chladné a drsné. Také se nikdy zcela nesžila s uherskou šlechtou, ke které se chovala povýšeně, a raději se obklopovala Italy, čímž si vysloužila kritiku a neoblíbenost. Spory se začaly objevovat i mezi manželi, když se ukázalo, že Beatrix je neplodná a není tak schopná dát králi potomka, kterého velmi potřeboval. Korvín měl nelegitimního syna Jánoše

¹³ Jaroslav ČECHURA, *Královská trilogie – Ženy a milenky českých králů*, Praha 1997, s. 84.

¹⁴ J. MACEK, *Tři ženy krále Vladislava*, s. 59.

¹⁵ Laszlo KONTLER, *Dějiny Maďarska*, Praha 2008, s. 110-112.

¹⁶ J. P. BERGOMENSIS, *De claris mulieribus*, Prologus.

Hunyadyho, kterého na popud své matky pozval ke dvoru a začal ho připravovat na vladařské úkony. Roku 1485 pak Jánošovi písemně zaručil nástupnictví v Uhrách. Beatrix nesnášela jak svou tchýni, tak i nemanželského syna svého chotě a začínala proti nim intrikovat. Všechny královniny plány ale byly zapomenuty, když krále Matyáše nečekaně ranila mrtvice, ochrnul a následně 6. dubna 1490 zemřel.¹⁷

O uvolněný uherský trůn projeví zájem jak domácí, tak i zahraniční uchazeči – syn Matyáše Jánoš, vdova Beatrix, římský král Maximilián, polský královský princ Jan Albrecht a český král Vladislav Jagellonský, kterému podporu poskytla česká a moravská šlechta.¹⁸ Vladislav získal podporu i uherské šlechty, která si od něj slibovala nastolení podobných stavovských pravomocí, jaké fungovaly v Českých zemích. Dne 15. července 1490 byl tak v Budíně zvolen většinou účastníků sněmu uherským králem Vladislav Jagelonský.¹⁹

Beatrix, která disponovala Korvínovým žoldnéřským vojskem a značnými financemi, nechtěla přijít o svůj vliv a postavení v zemi, takže příslib předních uherských magnátů a prelátů, že přimějí Vladislava, aby se s ní oženil, ji velmi potěšil. Vladislav však tento sňatek odmítal a své postavení mohl odůvodnit tím, že jeho první manželství s Barborou Hlohovskou dále trvá. Uražená Beatrix opustila Budín a své vojsko, finance i některé pevnosti byla ochotná postoupit nepřátelům nového krále Vladislava. Ten na nátlak rady nakonec souhlasil a s Beatrix se oženil. Sňatek se však od začátku dal považovat za neplatný. Jako první důvod bylo ještě stále trvající Vladislavovo manželství s Barborou, dále pak kanonické právo neuznávalo vynucený svazek, na což Vladislav poukazoval, a jako neopominutelnou překážkou byla i Beatricina neplodnost.²⁰

Manželé spolu nežili, neboť hned po svatbě odjel Vladislav z Ostrihomi a vrátil se až následujícího roku. Od Beatrix ovšem převzal vojsko i finance, které mu pomohly definitivně se udržet v zemi a zničit tak pokusy ostatních protivníků. V roce 1491 se zdálo, že se vztah mezi králem a královnou obrací k lepšímu – Vladislav dokonce navštívil Beatrix v Ostrihomi. Toto sblížení bylo ovšem jen krátkodobé. Vladislav si následně od Beatrix začal udržovat odstup. Úplný rozvrat manželství nastal, když byl veřejně vyzván uherským sněmem, aby od sňatku s Beatrix upustil a našel si nevěstu, která mu bude schopná dát dědice. Padly i tak silné návrhy, aby vyhnal Beatrix a s ní i ostatní Italy ze země.²¹ Beatrix opustili i doposud nejvěrnější stoupenci. Rozzuřená královna se snažila písemnými prosbami a stížnostmi získat pomoc u otce

¹⁷ J. ČECHURA, *Královská trilogie – Ženy a milenky českých králů*, s. 85.

¹⁸ J. MACEK, *Tři ženy krále Vladislava*, s. 88-90.

¹⁹ Tamtéž, s. 103.

²⁰ J. ČECHURA, *Královská trilogie – Ženy a milenky českých králů*, s. 86.

²¹ Tamtéž, s. 86.

v Neapoli, u papeže v Římě i u ostatních vladařů Evropy. Začal tak dlouhý spor, ve kterém rozhodovalo jak kanonické právo, tak měnící se mezinárodní politika. Nakonec roku 1500 papež Alexander VI. Borgia prohlásil Vladislavovo manželství s Beatrix, ale také s Barborou Hlohovskou, za neplatné.²²

Beatrix přijala tuto zprávu důstojně. Nabídku Vladislava, aby zůstala v Uhrách a využívala peněz, které by jí vyplácela královská komora, nepřijala. Nadále s ním vedla spor o výplatu svého věna a všech ostatních výdajů, které s vládou v Uhrách měla. Toto jednání však nevedlo k ničemu a tak se vrátila po pětadvaceti letech zpět do rodné Neapole. Znovu se již nikdy neprovdala. Zemřela 13. září 1508 a byla pohřbena v neapolské katedrále se všemi královskými poctami.²³

²² J. MACEK, *Tři ženy krále Vladislava*, s. 117-125.

²³ Tamtéž, s. 125-129.

3. Rozbor spisu *De claris mulieribus*

Spis s celým názvem *De plurimis claris sceletisq[ue] mulieribus opus prope diuinu[m] novissime congestum* byl vytvořen augustiniánským mnichem Jacobem Philippem Bergomensis. Editory práce byli doktor teologie Albertus de Placentia a Augustinus de Casali Maiori. Kniha byla vytištěna ve Ferrare nákladem Lorenza de Rubeis de Valentia, „*Ferrarie i[m]pressu[m] opera [et] i[m]pensa Magistri Laurentii de Rubeis de Valentia*,“ o třetích kalendách měsíce května (tj. 29. dubna) roku 1497, „*tertio kal. maias anno salutis n[ostr]e MCCCCLXXXVII*.“²⁴

Pro tuto bakalářskou práci byla využívána digitalizovaná verze knihy na webových stránkách *Internet archive*. Tato digitální verze knihy byla vytvořena výzkumným ústavem *Getty Research institute*.²⁵

Kniha *De mulieribus claris* obsahuje celkově 170 folií, přičemž folium s označením 70 se v knize vyskytuje dvakrát a folium 127 je chybně označeno číslem 130. Foliace je uvedena v pravém horním rohu přední strany listu (recta) písmeny FO a římskou číslicí (např. FO XIII). První značenou stranou je folium 3 (FO III).

Písmem je gotické písmo rotunda a psací látkou papír. Rozměry knihy v popisu digitalizovaného rukopisu nejsou uvedeny, nelze je určit bez přímého studia originálu. Na předním přidešti jsou vlepeny tři ex libris. První nese obrázek domu a nápis *Old east india house / Ex libris / Boies Penrose*. Na druhém je zobrazený erb v zašpičatělém oválu, na kterém je nápis *Ex libris Walter Thomas Wallace*. Na třetím je vyobrazený jiný erb a nápis *Ex libris / Boies Penrose II*. Na předsádce je uprostřed vlepený čtvrtý ex libris. V rámečku je uvedeno jméno *Theodore Besterman*. Současně je pod jménem tužkou dopsané číslo 154 a zakroužkované. Na zadní straně předsádky (verso) je vlepený útržek obsahující jméno autora a necelý název díla a další anglické termíny související s ním.

Titulní straně je uveden celý název díla – *De plurimis claris sceletisq[ue] mulieribus opus prope diuinu[m] novissime congestum*, a je sestaven do tvaru kosočtverce. Zvýrazněny a ozdobně provedeny jsou počáteční litery D, M a O.

Kniha je uvedena *Prologem*, který se nachází na prvních čtyřech stranách, které nejsou označeny ani zahrnuty do foliace. Následuje *Tabula*, ve které je zanesen abecední seznam jmen osobností obsažených v knize. V tomto obsahu je uvedeno 192 postav. V knize je ovšem

²⁴ J. P. BERGOMENSIS, *De claris mulieribus*, fol. 170.

²⁵ Getty Research Institute: Free Books, Free Texts, Free Download, Borrow and Streaming, Internet Archive. *Internet Archive: Digital Library of Free & Borrowable Books, Movies, Music & Wayback Machine* [online]. Dostupné z: <https://archive.org/details/getty?tab=about> [cit. 22. 4. 2022]

popsáno pouze 186 žen. Oproti obsahu chybí v knize literární portréty žen Cyrilly, Concordie, Herithrei, Marcii, Ops, Tripetrii. Číslo folií, která jsou uvedena v obsahu, tak často neodpovídají skutečné straně, na které se příběh dané osobnosti vyskytuje.

Na následující straně je uveden seznam významných věcí, vynálezů, které tyto ženy učinili. Popis či název dané věci často odpovídá textu marginálních poznámek uvedených po okraji textového zrcadla. Je zde uvedeno např. konvertování Langobardů, „*conversio Longobardorum*“, o které se zasloužila langobardská královna Theodelina, či vynález egyptského písma „*litterarum egyptianum primum inventio*“, odkazující na egyptskou bohyni Isis.

Každá kapitola je uvedena názvem a číslem. Název kapitoly se také nachází v záhlaví každého listu, na kterém se vyskytuje. Číslo kapitoly 63 se vyskytuje u dvou po sobě jdoucích postav (básničky Cornfície a římské ženy Sulpicie). Na 49. foliu se na konci strany nachází odstavec textu, který nesouvisí s žádnou osobností. Uzavírá část knihy, která se věnuje starověkým postavám, jak biblickým a mýtickým, tak i historicky podloženým. Mezi ně se řadí např. Panna Maria, Eva, Sára, bohyně Juno i Minerva, Kleopatra, Julia (dcera G. J. Caesara), Pompea (žena Seneky). Jedná se o prvních 70 žen v knize. V druhé části knihy jsou pak uvedeny převážně svěťice a mučednice, např. Petronila, Marta, Barbora.

Na posledním listu knihy je uvedeno *Registrum*. Obsahuje jméno autora, editorů a tiskaře, a také datum tisku. Následuje abecedně rozčleněný rejstřík – *Registrum huius libri*. Na konci strany se vyskytuje signet, grafická značka tiskaře. Obsahuje iniciály L, R, V a nápis – heslo, *Gloria in excelsis Deo*, čili „Sláva na výsostech Bohu“.

Text je doplněn zdobenými iniciálami a ilustracemi, které se vyskytují téměř u všech kapitol (chybí pouze u jedenácti osobností). Dřevoryty jsou datované do roku 1493. Některá vyobrazení se opakují nebo jsou jen mírně pozměněná. V knize se objevují dvě celostránkové ilustrace. Na první je vyobrazený mnich předávající knihu královně usazené na trůně. Tím je znázorněno věnování tohoto spisu královně Beatrix (viz Příloha č. 3). Druhá celostránková ilustrace náleží ke kapitole o Panně Marii. Vyobrazeny jsou zde události z jejího života. Také první strana této kapitoly je výrazně zdobená a nad textem se nachází nápis *DEO INVISIBLI ET IMMORTALI*, tedy „Bohu neviditelnému a nesmrtelnému“.

De mulieribus claris po druhé vyšlo ve Francii roku 1521 jako součást knihy Johanna Ravisia *De memorabilibus et claris mulieribus: aliquot diversorum scriptorum opera*. Jedná se

o rozsáhlejší soubor děl různých autorů. Počet i sestava osobností zpracovaných Jacobem Philippem Bergomensis zůstala stejná.²⁶

3.2. Dílo *De claris mulieribus* na pomezí historiografie a hagiografie

Zkoumané dílo Jacoba Philippa Bergomensis stojí na pomezí středověku a novověku. Rovněž jej nelze žánrově jednotně zařadit. Rozdíl mezi „obecnými“ a církevními dějinami nelze snadno určit zvláště z toho důvodu, že autory dějepisných děl jsou ve středověku převážně zástupci kléru. Celkový náhled na události je tak velmi náboženský a i události politického dění jsou sakralizovány. Stejně tak se v tomto případě těžko stanovuje hranice mezi historiografií a hagiografií.²⁷

Jacobus Bergomensis toto své dílo pojímá spíše hagiograficky. Přestože se v knize vyskytuje několik příběhů historicky podložených osobností včetně historických událostí, se kterými souvisely (např. Kleopatra, Jana z Arku, Julia a další), převažují příběhy mučednic a světic. Popisy jejich životů a činů mají být naučné a výchovné stejně, jako je tomu i u jiných hagiografických děl. Jedním z hagiografických prvků je např. tzv. topos skromnosti, kterým autor vyjadřuje, že není dostatečně dobrý, aby pojednával o tak vznešené záležitosti. Bergomensis tyto fráze uvádí na začátku kapitoly o Panně Marii, největší křesťanské světici.²⁸

²⁶ Johannes RAVISIUS (Ed.), *De memorabilibus et claris mulieribus: aliquot diversorum scriptorum opera*, Paříž 1521.

²⁷ Jakub ZOUHAR – Petr POLEHLA, *Přehled církevní historiografie na Západě do konce osvícenství*, Červený Kostelec 2018, s. 105-106, 127.

²⁸ J. P. BERGOMENSIS, *De claris mulieribus*, fol. 2.

4. Ediční zásady

Tato bakalářská práce se zabývá obsahový rozbořem textu devíti osobností uvedených v knize *De mulieribus claris*. Český text je prokládán editovanými latinskými frázemi či celými větami uvedených kurzivou a v uvozovkách.

V hranatých závorkách jsou rozepisovány zkratky, které se v textu vyskytují. Nejčastěji jsou zkracovány koncovky *-um*, *-a/orum*, *-us*, *-ur*. Stejně tak jsou zkracovány i předpony *per-*, *prae-*, *con-*. Uprostřed slov je často vynecháno *-m* či *-n*, a nahrazeno krátkou čárkou na předcházejícím písmenu. Zkracovány jsou také spojky *et* a *que*. Častá je rovněž zkratka *xpi* – *Christi*.

Velká písmena jsou ponechána u jmen osobních a vlastních, názvů zeměpisných a národních. Minuskulní římské číslice označující např. číslo kapitoly jsou nahrazena majuskulními.

Dvojhlasý *-ae* a *-oe* jsou v originále psány pouze jako *-e*. Např. u slov *celum* – *caelum* (nebe), *sepe* – *saepe* (často) či *pena* – *poena* (trest). Ve snaze zachovat co největší autenticitu textu, tyto odchylky od klasické latiny nejsou v přepisu opravovány. Souhláska *-v* je určitých případech přepisována jako *-u*, př. *vrbs* – *urbs* (město) či *vt* – *ut* (jako). Časté je také zaměňování souhlásky *-c* a *-t*.

5. Životopisy slavných mužů

Dříve než životopisy žen byly sepisovány příběhy slavných a významných mužů. Dílo Jacoba Philippa Bergomensis *De mulieribus claris* mělo své předchůdce a je součástí literárního vývoje. Již v antice vznikaly portréty významných osobností. Jako příklad lze uvést římského historika Suetonia a jeho dílo *De viris illustribus*.²⁹ Tuto tvorbu si vzal za vzor sv. Jeroným, který roku 392 vydal knihu se stejným názvem *De viris illustribus*, ve které uvádí krátké kapitoly o křesťanských autorech. Tento literárně historický spis bývá také nazýván *De scriptoribus ecclesiasticis*. Celkem vytvořil 135 medailonů osobností. Popisuje život apoštolů, apoštolských otců, křesťanských literátů jako byli Ambrož Milánský či Řehoř Naziánský. Zahrnuje i několik nekřesťanských autorů, kteří se o křesťanství vyjadřovali kladně.³⁰

Na Jeronýmovo dílo navázal galský mnich Gennadius z Massilie, který žil v druhé polovině pátého století. Ve své tvorbě uvádí křesťanské autory ze čtvrtého a pátého století. Zaznamenává i život svého vzoru sv. Jeronýma. Kniha je zakončena autoportrétem Gennadia (není jisté, zda nebyl vytvořen až pozdějším anonymním autorem a do knihy vložen). Do svého díla zařadil životopisy mnichů, řeholní pravidla i modlitby.

Dalším autorem toho typu tvorby je Isidor ze Sevilly. Do své práce zahrnuje autory z šestého století a své současníky. Doplnjuje i několik autorů ze starších dob, které Jeroným či Gennadius zapoměli zmínit. Rozšiřuje portréty autorů, kterým nebyla předchozími věnována taková pozornost. Jako první mezi autory křesťanského písemnictví řadí ženu. Jedná se o Probu, autorku básniřské skladby *Cento Probae*. Do svého díla Isidor nevložil vlastní životopis. Ten sepsal až jeho žák Braulio. Dílo *De viris illustribus* bylo zakončeno v sedmém století biskupem Felixem a až ve dvanáctém století na něj navazují další autoři, jako byli Sigebertus Gemblacensis a Honorius Augustodunensis.³¹

Životopisy slavných mužů sepsal ve druhé polovině čtrnáctého století také Giovanni Boccaccio. Kniha byla uvedena pod názvem *De casibus virorum illustrium*, tedy O osudech slavných mužů, a stala se inspirací i pro další autory (např. Geoffray Chaucer). Ve stejné době Boccaccio vytvořil také dílo zaměřující se na slavné ženy *De claris mulieribus*.³²

²⁹ Český překlad vytvořila Jana Nechutová – *O význačných literátech*, in: Tranquis Gaius Suetonius, *Životopisy dvanácti císařů spolu se zlomky spisu O význačných literátech* (český překlad Bohumil Ryba), Praha 1974.

³⁰ J. ZOUHAR – P. POLEHLA, *Přehled církevní historiografie na Západě do konce osvícenství*, s. 91-92.

³¹ Tamtéž, s. 93-94.

³² Giovanni Boccaccio – Italian poet and scholar, *Encyclopedia Britannica, Britannica* [online]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/biography/Giovanni-Boccaccio> [cit. 21. 4. 2022]

6. Slavné a významné ženy uvedené v knize *De claris mulieribus*

Jacobus Philippus Bergomensis sestavil svou knihu *De claris mulieribus* z biografii žen, které byly významné svou zbožností, ctnostmi, intelektem i krásou. V obsahu díla uvádí 192 osob (viz Příloha č. 1), na stránkách knihy se jich ovšem vyskytuje pouze 186 (viz Příloha č. 2). Prvními 70 jsou ženy pocházející z doby starověku. Uvádí zde postavy biblické – Panna Maria, Eva, Sára, Judit, Ester atd., mytologické – Juno, Rheia, Gaia, Kirké atd., i historicky podložené – Agrippina mladší, Kleopatra, Sapphó atd. Dále následují světice a mučednice (převážně z dob raného křesťanství) – svatá Anežka, Anastázie, Lucie, Kateřina atd. Zmíněny jsou ale i ženy z dob bližších autorovi současnosti – Jana z Arku, Barbara Gonzaga, Bona Lombarda, Isabela Kastilská atd.

6.1 Biblické a křesťanské postavy

Převážnou většinu osobností uvedených v knize *De mulieribus claris* tvoří křesťanské světice, mučednice a panny. Jejich ctnostný život a zbožnost měli soužit jako vzor dobrého života pro ostatní lidi, aby tak mohli, stejně jako ony, dosáhnout co nejbližší k Bohu. Uvedeny jsou hlavně ženy z dob raného křesťanství. Autor popisuje život např. svatě Barbory, Markéty, Agáty a mnohých dalších. Zastoupeny jsou rovněž ženy vyskytující se na stránkách Bible, např. Panna Maria, Eva, Sára (žena Abraháma) a další.

Pro tuto část práce o biblických a křesťanských ženách byly k rozboru textu vybrány tři osobnosti – Panna Maria, jakožto nejvýznamnější křesťanská světice, Eva, podle křesťansko-židovské tradice pramatka všech lidí, a svatá Kateřina Alexandrijská, patronka univerzit, studentů i učitelů.

6.1.1 Panna Maria

Jacobus Philippus Bergomensis se na prvním místě své knihy o významných ženách věnuje matce Ježíše Krista, Panně Marii. V názvu kapitoly ji uvádí jako věčnou pannu, nejslavnější Bohorodičku, královnu nebes a andělů – *De Maria virgine p[er]petua, dei[que] genitrice gloriosissima, celorum at[que] angelorum regina*. Její život popisuje na prvních jedenácti stranách (fol. 2-13). Jedná se o nejrozsáhlejší kapitolu v knize. Církev tradičně připisuje Panně Marii přední místo mezi všemi svatými, je proto pochopitelné, že i Jacobus Bergomensis staví tuto světici na první místo a rozsahově ji věnuje největší pozornost.

Na prvních řádcích kapitoly autor uvádí, že své dílo začíná textem o Panně Marii, matce Ježíše Krista, protože vedla ten nejdokonalejší a nejctnostnější život ze všech a může být tak dobrým příkladem.

*„Marie beatissime [et] immaculate semper virginis, genitricis dei ac d[omi]ni nostri Iesu Christi vitam consumatissimam, o[mn]iumq[ue] perfectissimam, hoc in exordio scripturus, que s[cilicet] omni genere mirificoru[m] exemplorum, totum terrarum orbem repleverat.“*³³

Dále také Jacobus Bergomensis píše, že se obává, že jeho nadání není dost veliké, aby mohl vzdát Panně Marie dostatečnou úctu.³⁴ Jedná se tzv. topos skromnosti, kdy autor vyjadřuje, že není dostatečně dobrý k tomu, aby pojednával o tak vznešená látce. Je to častý jev v hagiografických dílech a zejména ve středověkých legendách.³⁵

Panna Maria je často nazývána různými jmény. V knize je uvedeno několik z nich, např. Královna andělů, *„angelorum regina“*, Stánek Ducha svatého, *„sacrarium spiritus sancti“*, či Nebeská brána, *„portaq[ue], per quam celeste regnu[m] ingredi licet“*.³⁶

Ohledně původu Panny Marie se Bergomensis odkazuje na Lukášovo evangelium, ve kterém je popsáno, že Bohorodička pochází z rodu Adamova syna Seta, *„nam ut divus commemorat Lucas evangelista, sumpsit eam primo a Seth filio Ade.“* Byla tak potomkem z rodu starozákonních postav, jako byli Noe, Abraham, Izák, Jákob, Juda a další patriarchové, *„ab Abraa[m] sidei patre, Isaach, Iacob, [et] Iuda eius filio, optimis, sanctissimisq[ue] patriarchis.“* Na konci této božské řady byl nejčistší a nejsvětější muž Jáchym, který se oženil se stejně zbožnou Annou, *„Ioachim autem castissimus sanctissimusq[ue] vir ex huiusmodi stirpe divina, tande[m] procedens, Anna[m] eque sanctissimam feminam duxit uxorem.“* Spolu žili mnoho let bez dětí, až v pozdějším věku se jim narodila dcera Marie.³⁷ Rodiče Panny Marie nejsou biblicky doloženi, v Novém zákoně o nich není zmínka.³⁸

Bergomensis dále líčí, že její dcera byla dobře vychována a ustanovena ke službě v chrámu, kde vynikala nad všemi ostatními pannami v eleganci chování, počtu ctností a posvátnosti celého života, *„admissa aut[em] Maria v[ir]gu[n]cula in te[m]plo, exte[m]plo ceteras virgi[n]es cu[m] q[ui]bus morabat[ur], [et] mor[um] elega[n]tia, [et] virtutu[m] copia, ac o[mn]is vite s[an]ctimonia an[te]cessit.“* Popisuje také její tělesnou krásu, krásné

³³ J. P. BERGOMENSIS, *De claris mulieribus*, fol. 2.

³⁴ Tamtéž.

³⁵ Ernst Robert CURTIUS, *Evropská literatura a latinský středověk*, Praha 1998, s. 95-98.

³⁶ J. P. BERGOMENSIS, *De claris mulieribus*, fol. 2.

³⁷ Tamtéž.

³⁸ Donald ATTWATER, *Slovník svatých*, Rudná u Prahy 1993, s. 259.

oči či líbezný hlas, „*sona[n]te[m]q[ue] vocis suavitate[m]*.“ Dále zmiňuje její asketický způsob života – to, že se často postila, „*ieiunia i[n]ter cetera su[m]mopere fr[e]qventabat*,“ a rozjímal, „*ac meditationib[us] i[n]sistebat*.“ Po ukončení služby v chrámě se vrátila domů a zasnoubila se s Josefem z rodu Davidova, „*Ioseph de domo et familia David*.“³⁹

Informace o narození Marie, jejím dětství a službě v chrámu nejsou biblicky podloženy. Jedná se o příběh vytvořený pozdější křesťanskou tradicí. V bibli nalézáme až informaci o jejím zasnoubení s mužem jménem Josef.⁴⁰

Jacobus Bergomensis se dále věnuje událostem známým z evangelia. Líčí návštěvu archanděla Gabriela, který Marii oznámil, že počne syna z Ducha svatého, „*missus est ad ea[m] angel[us] Gabriel a Deo i[n] specie viri, q[ui] ip[s]i virgi[n]i Marie [et] c[on]ceptu[m] d[omi]nicu[m] a[n]nunciaret*.“ V knize je parafrázován andělův pozdrav Ave Maria jako „*Ave Virgo*“. Také scénu zvěstování popisuje autor rozsáhleji s přidáním řady prvků, které se v evangeliu nenacházejí. Mariinu biblickou odpověď: „Hle, jsem služebnice Páně. Ať se mi stane podle tvého slova!“⁴¹ líčí také více opisně.⁴²

V knize je uveden i přesný den zvěstování, „*et hoc fuit die octava challenda[rum]*⁴³ *ap[ri]lis*,“ tedy osmé kalendy měsíce dubna (tj. 25. březen). Tak byla nejslavnější Matka Boží zasažena největší první radostí, „*qua q[ui]de[m] dei m[ate]r gl[or]iosissima, maxi[m]o p[ri]mu[m] affecta est gaudio*.“⁴⁴ Zvěstování byla první ze sedmi radostí Panny Marie.⁴⁵

Následně autor popisuje návštěvu Panny Marie u její příbuzné Alžběty.⁴⁶ Ta žila sama se svým manželem Zachariášem za městem, „*ubi ipsa Elizabeth anus cum eius marito Zacharia, extra eandem urbem, in colle quodam amoenissimo habitabant*.“ Maria vešla do jejich domu a pozdravila svou příbuznou velmi laskavě a uctivě. Alžběta se otočila a pravila, že je již naplněna Duchem svatým, „*in cui[us] domu[m] qu[um] intrass[et] [et] benignissime ac r[e]vere[n]ter cognata[m] salutass[et]*. *Conversa Helizabeth*⁴⁷ *ia[m] [et] ipsa sp[irit]u s[an]cto affati[m] repleta, dixit*.“ Požehnaná jsi, slavná panno, mezi všemi ženami, ale zdaleka

³⁹ J. P. BERGOMENSIS, *De claris mulieribus*, fol. 3.

⁴⁰ L 1, 27.

⁴¹ L 1, 38.

⁴² J. P. BERGOMENSIS, *De claris mulieribus*, fol. 3.

⁴³ *calendarum*

⁴⁴ J. P. BERGOMENSIS, *De claris mulieribus*, fol. 3-4.

⁴⁵ Sedm radostí Panny Marie – Sedmiradostná cesta. *Sedmiradostná cesta* [online]. Dostupné z: <https://sedmiradostnacesta.com/sedm-radosti-pm/> [cit. 13. 4. 2022].

⁴⁶ Alžběta byla manželkou Zachariáše a matkou Jana Křtitele, kterého počala, přestože byla neplodná. – L 1, 40-56.

⁴⁷ *Elizabeth*

nejpožehnanější je plod tvého lůna,⁴⁸ „*b[e]n[e]dicta tu es v[ir]go gl[or]iosa, i[n]ter o[mn]es mulieres, s[ed] lo[n]ge o[mn]iu[m], est b[e]n[e]dict[us] fruct[us] ve[n]tris tui.*“⁴⁹

Setkání Marie a Alžběty popisuje Jacobus Bergomensis téměř přesně podle evangelia. Uvedena je také Mariina modlitba „Velebí má duše Pána“⁵⁰, tzv. Magnificat, „*Magnificat a[n]i[m]a mea d[omi]n[u]m*“.⁵¹ Následně zůstala Maria u Alžběty tři měsíce a pomáhala jí. Popsáno je také narození Alžbětina syna Jana i tzv. Zachariášovo kantikum, které Zachariáš prorokoval po narození svého syna a ve kterém oslavoval Boha – „Požehnan buď Hospodin, bůh Izraele“,⁵² „*Benedictus dominus, deus Israel*“.⁵³

Na rozkaz římského císaře Augusta⁵⁴ bylo vyhlášeno sčítání lidu.⁵⁵ Bergomensis píše, že toto sčítání bylo vyhlášeno ve 42. roce Augustovy vlády, „*anno i[m]p[er]ii sui secundo [et] q[ua]dragesimo quodda[m] edictu[m] statuit, ut universus describeret[ur] orbis.*“ Z toho důvodu se vydal Josef se svou ženou Marií z Nazaretu do města Betléma, aby splnil toto říšské vyhlášení, „*cu[m] Ioseph, uxore [et] hiis q[ue] necessaria era[n]t assumptis, ex Nazareth in Bethleem civitate[m], unde oriund[us] erat.*“ Jelikož Maria byla již v devátém měsíci těhotenství, porodila tam svého prvorozeného syna. Jak píše Bergomensis: Tehdy tedy nejslavnější panna s počestností svého panenství porodila prvorozeného syna věčného otce přede všemi věky, bez jakýchkoli porodních bolestí a porodní báby nebo pomoci žen, „*quo q[ui]de[m] t[em]p[or]e, mox v[ir]go gloriosissima cu[m] sue virgi[n]itatis pudore unigenitu[m] eterni p[at]ris ante o[mn]ia secula filiu[m], sine ullo partus sui dolore, sineq[ue] ulla obstetrice, aut mulie[rum] sedulitate est enixa.*“⁵⁶ Narození Ježíše Krista byla druhá radost Panny Marie.⁵⁷ Třetí radostí byl následný příchod a klanění Tří králů.⁵⁸

⁴⁸ L 1, 42.

⁴⁹ J. P. BERGOMENSIS, *De claris mulieribus*, fol. 4.

⁵⁰ L 1, 46-55.

⁵¹ J. P. BERGOMENSIS, *De claris mulieribus*, fol. 4.

⁵² L 1, 68-79.

⁵³ J. P. BERGOMENSIS, *De claris mulieribus*, fol. 4.

⁵⁴ Octavian Augustus byl adoptivním synem G. I. Caesera a společně s Marcem Aureliem a Lepidem tvořil tzv. druhý triumvirát. Po bitvě u Actia roku 31 př. n. l. se stal jediným vládcem říše. Od roku 27 př. n. l. do roku 14 n. l. byl prvním císařem Římské říše. – Jan BURIAN, *Římské impérium: Vrchol a proměny antické civilizace*, Praha 1994, s. 12, 15.

⁵⁵ Vera SCHAUBER – Hanns Michael SCHINDLER, *Rok se svatými*, Praha 2002, s. 467.

⁵⁶ J. P. BERGOMENSIS, *De claris mulieribus*, fol. 4-5.

⁵⁷ Sedm radostí Panny Marie – Sedmiradostná cesta. *Sedmiradostná cesta* [online]. Dostupné z: <https://sedmiradostnacesta.com/sedm-radosti-pm/> [cit. 13. 4. 2022].

⁵⁸ Mt 2, 10-11.

Další událostí, kterou autor popisuje, je představení Páně v chrámě. Zmiňuje také tzv. Simeonovo kantikum, neboli chvalozpěv, který vyřkl prorok Simeon, když spatřil Ježíše. Simeonovi bylo Duchem svatým slíbeno, že nezemře, dokud nespatří Mesiáše.⁵⁹

Stejným způsobem jako je v Matoušově evangeliu popsán útěk Marie a Josefa s malým Ježíšem do Egypta,⁶⁰ popisuje tuto událost také Jacobus Bergomensis. Uvádí krále Heroda jako nejhoršího a šíleného muže, „*pessim[us] [et] i[n]san[us] homo*,” který nařídil vraždění neviňátek, všech dětí do dvou let věku ve městě Betlémě, „*o[mn]es Bethleemiticos pa[r]uulos i[n]fra bimatu[m] necari iussit*.” Jako místo pobytu svaté rodiny uvádí autor město Hermopolis. Tato informace ovšem nemá oporu v biblickém textu. Zmiňuje také etymologii jména Hermopolis – město Hermovo, tedy vystavěné Mercuriem (řec. Hermés). Zde prý utkala Maria Ježíšovi roucho, které je zmiňováno při Ježíšově ukřižování.⁶¹ Vojáci poté, co přibili Krista na kříž, si rozdělili jeho šaty a o jeho roucho losovali, komu z nich připadne.⁶²

Když bylo Ježíšovi dvanáct let, rozhodl se Josef s Marií a synem, společně s příbuznými se vydat do Jeruzaléma na svátek Pesach, „*Iesus aut[em] quu[m] factus esset a[n]no[rum] duodeci[m], Ioseph statuit una cu[m] b[ea]tissima virgine filioq[ue] Iesu atq[ue] cognatis suis i[n] Paschatis festo, Martio me[n]se celebe[r]rimo i[n] Hierusale[m] co[n]scendere*.” Po skončení svátku se rodiče vrátili domů, chlapec bez jejich vědomí ale zůstal v Jeruzalémě. Po zjištění, že s nimi není, vrátili se Josef s Marií zpět do města. Našli ho v chrámu, jak seděl mezi učiteli a diskutoval s nimi. Panna Maria mu vyčetla, jak se o něj báli a zoufale ho hledali, načež on jí odpověděl – Proč jste mě tolik hledali, nebo jste nevěděli, že mám zůstat při svém Otci? „*R[espo]ndit aut[em] ip[s]e puer Iesus, [et] q[ui]d est quod me ta[n]top[er]e q[uae]rebatis, an nesciebatis, me i[n] his q[ue] patris mei su[n]t oportere iugit[er] co[n]sistere?*” Poté se s nimi vrátil zpět do Nazaretu.⁶³ Tuto událost líčí Bergomensis totožně, jako je popsána v bibli.⁶⁴ Jedná se také o poslední zmínku, ve které je psáno o Josefovi. Dále už o něm nejsou uváděny žádné informace.⁶⁵

Následně je popsána svatba v Káně Galilejské, při níž se odehrál první Ježíšův veřejný zázrak, a to právě z iniciativy Panny Marie, která poprosila svého nejmilovanějšího syna, aby

⁵⁹ L 2, 25-32.

⁶⁰ Mt 2, 13-15.

⁶¹ J. P. BERGOMENSIS, *De claris mulieribus*, fol. 6.

⁶² Jan 19, 24.

⁶³ J. P. BERGOMENSIS, *De claris mulieribus*, fol. 7.

⁶⁴ L 2, 41-52.

⁶⁵ V. SCHAUBER – H. M. SCHINDLER, *Rok se svatými*, s. 467.

pomohl svatebčanům, když došlo víno, „*fili ama[n]tissime, hi vinu[m] no[n] habe[n]t.*“ Následně Ježíšovi učedníci naplnili šest nádob vodou, která se poté proměnila na víno.⁶⁶⁶⁷

Po této události autor stručně uvádí, jaké různé zázraky Ježíš konal a kterými si na sebe poštval předáky Židů. Předchází tak událostem, kde se opět objevuje postava jeho matky Panny Marie, tedy jeho ukřižování. Ve shodě s pozdější křesťanskou, nebiblickou tradicí, autor popisuje, jak Ježíš nesl kříž na Golgotu a cestou se potkal se svou matkou.⁶⁸ Ta, když vystoupila na vyšší místo a poznala svého syna, zhrozila se a omdlela, „*ut aut[em] locu[m] aliqua[n]tisp[er] altiore[m] Maria mater asce[n]dit, filiu[m] cognosce[n]s, expavit, ac q[ua]si exa[n]i[m]ata rema[n]sit.*“ A na tom místě, kde se panna zhroutila, byla postavena kaple, které se v dávných dobách říkalo svatyně Sancta Maria de Spasmo, „*hoc itaq[ue] loco ubi virgo collapsa est, edificatu[m] est sacellu[m], quod antiquitus phanu[m]*⁶⁹ *s[an]cte Marie de Spasmo appellatu[m] est.*“ Dále se autor snaží vylíčit její pocity utrpení, když stála pod křížem svého syna společně s ostatními ženami a apoštolem Janem.⁷⁰ Tomu umírající Ježíš svěřil svoji matku do ochrany. Jak je uvedeno v evangeliu, řekl matce: „Ženo, hle, tvůj syn,“ a učedníkovi. „Hle, tvá matka.“⁷¹

Krátce Bergomensis také popisuje Ježíšův pohřeb a zmrtvýchvstání, což je v souladu s křesťanskou tradicí označeno za čtvrtou radost Panny Marie. Vzápětí je vylíčena i její pátá radost, a to Ježíšovo nanebevstoupení, „*p[ro]pria v[ir]tute celu[m] mirabilit[er] asce[n]dit.*“ Jako šestá radost je pak uvedeno seslání Ducha svatého, „*quae res sextu[m] gaudiu[m] b[ea]tissime v[ir]gini fuit, cu[m] ip[s]a d[e]nuo cu[m] ip[s]is discipulis sp[irit]u s[an]cto r[e]pleta, hec o[mn]ia c[on]spexisset mirabilia.*“⁷²

Ke konci kapitoly autor popisuje smrt Panny Marie a její nanebevzetí. Uvádí, že zemřela ve věku 63 let, „*ad annos tres [et] sexagi[n]ta etatis.*“ Po třech dnech ji andělé vedeni archandělem Gabrielem vyzvedli na nebesa, „*q[ui] ipsi sa[n]ctissime virgini post triduu[m] mortis dormitione[m] denu[n]ciaret, atq[ue] ipsius in celu[m] assumptione[m] certificaret.*“ Nanebevzetí a následné korunování na královnu andělů, je chápáno jako sedmá radost Panny

⁶⁶ J. P. BERGOMENSIS, *De claris mulieribus*, fol. 7.

⁶⁷ Stejně je uvedeno v bibli – Jan 2, 1-12.

⁶⁸ Tato událost je zaznamenána v tzv. Křížové cestě, v zastavení Pán Ježíš se setkává se svou matkou.

⁶⁹ *fanum*

⁷⁰ J. P. BERGOMENSIS, *De claris mulieribus*, fol. 8.

⁷¹ Jan 19, 26-27.

⁷² J. P. BERGOMENSIS, *De claris mulieribus*, fol. 8-9.

Marie.⁷³ V úplném závěru kapitoly je uvedena modlitba k Panně Marii doktora Alana⁷⁴, „*Alano doctore presta[n]tissimo*.“⁷⁵

Celá kapitola je doprovázena marginálními poznámkami, které odkazují na důležité části textu. Označeny jsou např. všechny radosti Panny Marie, „*Gaudium primum*“, „*Secundu[m] beate virginis gaudis*“ atd., zpěvy Marie i Zachariáše, „*Canticum beate Marie virgis*“, „*Canticum Zacharie p[ro]phete*“, narození Ježíše Krista, „*Christ[us] Iesus hic nascitur*“, a mnoho dalších. V ostatních sledovaných textech nejsou poznámky in margine tak četné. Slouží k lepší orientaci čtenáře v textu. Jejich četnost je nejspíše dána mimořádnou délkou textu oproti ostatním kapitolám. Giovanni Boccaccio o Panně Marie ve své knize *De mulieribus claris* nepíše.⁷⁶

6.1.2 Eva, první žena

Jacobus Philippus Bergomensis se ve své knize věnuje i první ženě, podle křesťansko-židovského pojetí pramatce celého lidstva, Evě. Píše o ní ve druhé kapitole – *De Eva prima omnium parente*, na třinácté a čtrnácté straně. Jméno Eva vychází z hebrejského slova *chavvá* či *havvá*, což lze přeložit jako živá, nebo jako ta, která dává život. Fénický pozdrav *havé* – buď živ, se vyvinul ze stejného semitského základu. Z něhož následně vznikl i známý latinský pozdrav *ave*.⁷⁷ O etymologickém vývoji jména se autor v kapitole nezmiňuje, přestože je to častá náležitost hagiografických textů.

Příběh Adama a Evy je popsán v knize Genesis, první knize Starého zákon. Toto zmiňuje i Jacobus Bergomensis, „*ut sacra libri Geneseos h[ab]et historia*.“ Evu popisuje jako první matku, rodičku, všech, „*Eva, prima o[mn]ium pare[n]s*.“ Přestože se jedná o biblickou postavu, snaží se ji chronologicky zařadit. Její život zasazuje do roku pět tisíc sto devadesát devět před narozením Krista,⁷⁸ „*a[n]no an[te] Christi d[omi]ni n[ost]ri nativitate[m] nonagesimo nono supra ce[n]tesimu[m] q[ui]nq[ue] miliu[m]*“⁷⁹. Píše, že se nenarodila

⁷³ J. P. BERGOMENSIS, *De claris mulieribus*, fol. 9, 12.

⁷⁴ Alanus ab Insulis (1125-1203) byl francouzským filosofem a teologem. Jeho přízvisko bylo „*doctor universalis*“, tedy všeobecný učenec. Napsal řadu spisů a básní. – Theo KOBUSCH, *Filosofie vrcholného a pozdního středověku*, Praha 2013, s. 190-209.

⁷⁵ J. P. BERGOMENSIS, *De claris mulieribus*, fol. 13.

⁷⁶ G. BOCCACCIO, *De mulieribus claris*, Ulm 1473.

⁷⁷ Anna BAUEROVÁ, *Tisíc jmen v kalendáři*, Praha 1992, s. 213.

⁷⁸ Datace stvoření světa, tedy stvoření prvních lidí, není nijak jednotně určena. Nejčastěji je rok stvoření uváděn v rozmezí let 6984 až 3483 př. Kristem. Např. Sextus Julius Africanus, zakladatel křesťanské chronologie, stanovil rok vzniku 5502 př. Kr. Alexandrijský mnich Panodoros určil rok 5493 př. Kr. Židovským letopočtem byl rok 3761 př. Kr. – Gustav FRIEDRICH, *Rukověť křesťanské chronologie*, Praha 1997, s. 71-72.

⁷⁹ *millium*

v tomto údolí bídy jako všichni smrtelníci zrození k práci, „*no[n] i[n] hac miseria[rum] valle, uti o[mn]es mortales (ad labore[m] nascunt[ur]), p[ro]ducta fuit.*“⁸⁰

Sám Bůh, stvořitel všech, nejlepší tvůrce, vytvořil Adama, prvního člověka, z hlíny země poblíž pozdějšího města Damašku, „*deus ipse o[mn]iu[m] plasmator, faber optim[us], Ada[m] p[ro]toplastu[m] ex limo terre formasset i[n] agro Damasceno.*“⁸¹ Takto autor popisuje vznik prvního člověka. V bibli je tato událost, stvoření prvního člověka, řazena do šestého tvůrčího dne Boha.⁸² Člověk byl zformován z prachu země a vdechnutím života se následně stal živou bytostí.⁸³

Jacobus Philippus Bergomensis uvádí, že Eva byla stvořena, zatímco člověk spal, tedy když na Adama Bůh seslal tvrdý spánek.⁸⁴ Nezmiňuje ale, že byla vytvořena z jeho žebra, jak je to uvedeno v bibli. Bůh člověku vyňal žebro a prázdné místo zaplnil masem. Z žebra pak stvořil ženu.⁸⁵ Muž, poté co se probudil a spatřil ji, brzy ji nazval Evou, „*atq[ue] vigila[n]tis viri iam sociam, quam cum conspexisset, Evam mox eam appellavit.*“ Dále Bergomensis popisuje, že ji Bůh stvořil k obrazu svému, převyšující ostatní živé tvory, „*quoniam prestantiorem eam ceteris animantibus eduxit, dum ad sui imaginem deus informatam effinxit.*“ Uvádí, že se lze domnívat, že byla obdivuhodná v tělesné kráse, protože všechna boží díla jsou vždy dokonalá, „*fuit equidem, ut arbitrari per pulchre possumus, corporea formositate admirabilis, quia dei opera semper perfectissima sunt.*“⁸⁶

Zahrada Eden je v knize stručně popsána jako nejpříjemnější místo k pobytu ozdobené neobyčejnými i prostými stromy, které bylo darované Bohem, „*tam iure originis, q[uam] incolat[us], o[mn]i sple[n]dore illustrata eidem deus paradisum velut amenissimu[m] predium urbanis consitum insignibus [et] rusticis convenustatum arboribus, sub quadam lege donavit.*“⁸⁷ Podle bible byla tato zahrada umístěna na východě. Bůh do ní vysázel různé stromy pěkné na pohled a dobré k jídlu. Uprostřed rostl strom života a strom poznání dobra a zla.⁸⁸ Zahrada byla velmi příjemným místem, kde člověk žil v blízkosti Boha. Ze zahrady vytékala řeka, která se následně dělila na čtyři další toky – Pišon, Gichón, Chidekel a Eufrat. Člověk měl

⁸⁰ J. P. BERGOMENSIS, *De claris mulieribus*, fol. 13.

⁸¹ Tamtéž.

⁸² Gn 1, 26-31.

⁸³ Gn 2, 7.

⁸⁴ J. P. BERGOMENSIS, *De claris mulieribus*, fol. 13.

⁸⁵ Gn 2, 21-22.

⁸⁶ J. P. BERGOMENSIS, *De claris mulieribus*, fol. 13.

⁸⁷ Tamtéž.

⁸⁸ Gn 2, 8-9.

zahradu střežit a obdělávat.⁸⁹ Adam a Eva mohli užívat plodů ze všech stromů v zahradě, kromě stromu dobra a zla. Jíst plody z tohoto stromu jim zakázal Bůh, protože kdyby z něj jedli, jistě by zemřeli.⁹⁰

Bergomensis uvádí, že jejich velké štěstí jim záviděl prapůvodce smrti a vnesl do mysli ženy nekalé věci, „*evestigio ille mortis preseminator tante felicitatis invidus, quedam nepharia*⁹¹ *ei[us] animo ingressit,*“ že kdyby jedla ze zakázaného ovoce, brzy by dosáhla větší slávy, „*si de pomo tantummodo sibi vetito comederet, mox in amplio rem gloriam pervenire.*“ Lehkovážná žena tomu uvěřila, chtěla vystoupat výš, nedbala jediného přikázání svého Boha a zakázané ovoce ochutnala, „*cui du[m] levitate feminea crederet arbitrans sua, quada[m] stulticia*⁹² *ad altiora co[n]sce[n]dere, stati[m] co[n]te[m]pto unico dei sui ma[n]dato, pomu[m] vetitu[m] degustavit.*“ Brzy do svého úsudku a omylu vtáhla i svého muže, „*moxq[ue] vi[rum] suum, nimiu[m] flexibilem, in suam sente[n]tiam [et] errorem traxit.*“⁹³

Had nebo „prapůvodce smrti“, jak ho označuje Bergomensis, navedl Evu k utržení ovoce, s tím, že po jeho konzumaci nezemře, ale otevře jí oči a bude znát dobro i zlo jako Bůh. Poté, co Adam s Evou pojedli toto ovoce, poznali, že jsou nazí, zakryli se fíkovými listy a po zaslechnutí hlasu Hospodina se schovali.⁹⁴

Jacobus Philippus Bergomensis dále píše, že tím, že se člověk odvážil plod ze stromu dobra a zla ochutnat, svůj budoucí rod z nejlepší věčnosti a klidu vtáhl do bíd smrti, „*qui temerario ausu pomum arboris boni [et] mali degustato, se [et] omne futurum genus ex eternitate [et] quiete optima, in miseram mortem traxit.*“ Ďábel do lidského těla rozpustil skrytý jed, „*ac in corporibus humanis quoddam venenum latenter immersit,*“ který rozdělil dokonalou lidskou přirozenost a postavil ji do rozporu. V souvislosti s tímto autor dále zmiňuje apoštola Pavla, který říká, že vidí jiný zákon ve svých údech, který bojuje proti zákonu v jeho mysli a přivádí ho zajetí hříchu, který je v jeho údech,⁹⁵ „*qua[m] obre[m] [et] Paulus dixit: Video alia[m] lege[m] i[n] me[m]bris meis, repugna[n]te[m] legi me[n]tis mee, [et] captivante[m] me i[n] lege peccati, q[uae] e[st] i[n] me[m]bris meis.*“⁹⁶

⁸⁹ Miloš BIČ, *Výklady ke Starému zákonu I: Zákon Genesis, Exodus, Leviticus, Numeri, Deuteronomium*, Praha 1991, s. 31-32.

⁹⁰ Gn 2, 17.

⁹¹ *nefaria*

⁹² *stultitia*

⁹³ J. P. BERGOMENSIS, *De claris mulieribus*, fol. 13.

⁹⁴ Gn 3, 1-6.

⁹⁵ Autor zde cituje z Listů apoštola Pavla uvedených v Novém zákoně. Jedná se o verš z Listu Římanů 7, 23.

⁹⁶ J. P. BERGOMENSIS, *De claris mulieribus*, fol. 14.

Za porušení božího příkazu dostali Adam a Eva od rozhněvaného Stvořitele trest, každý podle míry svého provinění, „*c[on]festim a turbato creatore maledicta sup[er] singulos eo[rum], p[ro]ut criminis quantitas exigebat.*“ Hadovi za jeho zločiny přikázal, aby měl za potravu především zemi, „*na[m] cu[m] serpe[n]te[m] p[ro] demerito suo malediceret, Iussit i[n]primis eu[m] terra[m] p[ro] cibo habere.*“ Dále ustanovil nepřátelství mezi hadem a rodem ženy, „*et pona[m] inimicitias inter te [et] seme[n] mulieris.*“ Neboť ona hadovi šlápne na hlavu a had ji uštkne do paty, „*ipsa q[ui]ppe caput tuu[m] calcabit, [et] tu eius observabis calcaneu[m].*“⁹⁷ Stejným způsobem je to popsáno i v bibli.⁹⁸

Ženou, která šlápne hadovi na hlavu, je myšlena Panna Maria,⁹⁹ což dále zmiňuje i Bergomensis, když píše, že již těmito slovy Evě, bylo naznačeno, že Panně Marii bylo přislíbeno stát se matkou Ježíše Krista, „*ex quibus q[ui]de[m] verbis iam in muliere Eva, i[n]nuitur nobis Maria[m] d[omi]ni n[ost]ri Iesu Christi matre[m] fuisse p[ro]missam.*“ Tím nepřátelstvím je tedy myšlena ta žena, která porodí Spasitele, a ne žena, která zplodí bratrovraha,¹⁰⁰ „*illa[m] utiq[ue] dico muliere[m], que salvatore[m] parturiat, no[n] que generat fratricidam.*“¹⁰¹

Za toto provinění byli Adam a Eva vyhnáni ze zahrady. Odsouzení k lidskému smrtelnému životu, v němž bude žena rodit děti v bolestech a obživa člověka bude závislá na úrodnosti či neúrodnosti země a zejména na lidské práci.¹⁰²

Bergomensis také píše, že poté, co byla Eva pokárána, byla oblečena a společně s Adamem z toho příjemného místa mezi horami a vřesovišti k úzkostným útrapám ihned vykázána, „*q[ui]a postq[uam] plurimu[m] obiurgata fuit, illa[m] d[omi]n[u]s cu[m] p[ro]toplasto n[ost]ro, p[er] izomatibus cincts ex loco delectabili i[n]ter montes [et] vepres, ad anxios labores co[n]festim emisit.*“ Autor jako místo jejich vyhnání uvádí zemi u Hebronu, kterou začali poprvé obdělávat a osidlovat. Dále píše, že na tom místě (jak uvádí mučedník Metoděj) musela vydržet sto porodů s nesnesitelnými bolestmi a mnoho další námahy, zimy a dalších nepříjemností tohoto života, „*atq[ue] ibide[m] (ut Methodi[us] martyr scribit)*

⁹⁷ J. P. BERGOMENSIS, *De claris mulieribus*, fol. 14.

⁹⁸ Gn 3, 14-15.

⁹⁹ Proto je také Panna Maria často v tomto pojetí vyobrazována, jak šlape hadovi po hlavě. – Jan ROYT, *Slovník biblické ikonografie*, Praha 2006.

¹⁰⁰ Tímto autor odkazuje k příběhu Kaina a Abela, dvou synů Evy, který je popsán ve čtvrté kapitole knihy Genesis. Kain zabil svého mladšího bratra Abela, neboť Bůh přijal jeho obět' a Kainovu nikoliv. – Gn 4, 3-15.

¹⁰¹ J. P. BERGOMENSIS, *De claris mulieribus*, fol. 14.

¹⁰² M. BIČ, *Výklady ke Starému zákonu I*, s. 38.

ce[n]tu[m] partus, cu[m] i[n]tollerabilib[us] doloribus edidit, ac alios labores [et] algores plurimos, [et] alia multa hui[us] vite i[n]comoda¹⁰³ usq[ue] i[n]seniu[m] sustinuit. “¹⁰⁴

Na závěr Bergomensis uvádí, že když dosáhla smrti, kterou Pán Bůh předpověděl, byla pohřbena se svým mužem na místě, kde byl později ukřižován Kristus, „*ta[n]de[m] i[n] morte[m] sibi a d[omi]no p[rae]nu[n]tiata[m] cu[m] p[er]venisset, eo i[n] loco cu[m] viro suo ubi d[omi]n[us] crucifixus est sepulta fuit.*“¹⁰⁵

Kapitola není nijak členěná a ani po okraji textu se nenachází žádné marginální poznámky. V úvodu kapitoly autor uvádí, že příběh Evy je popsán v knize Genesis. Jiným způsobem se o zdroji svých informací nezmiňuje. Dále v textu uvádí verš apoštola Pavla. Zde jako zdroj zmiňuje pouze jeho jméno, neodkazuje na list,¹⁰⁶ ze kterého čerpal, ani na přesný verš.

O první ženě pojednává ve své knize i Giovanni Boccaccio. Na rozdíl od Jacoba Bergomensis ji uvádí hned v první kapitole a zápis je přibližně o stranu kratší.¹⁰⁷ V základních premisách se však neliší. Bergomensis navíc popisuje předání prvotního hříchu, který se přerušuje příchodem Ježíše Krista.

6.1.3 Svatá Kateřina Alexandrijská

Jednou ze svetic, které se Jacobus Philippus Bergomensis ve své knize věnuje, je i svatá Kateřina Alexandrijská. Je patronkou univerzit, knihoven, učitelů, studentů, filosofů, teologů, řečníků, všech povolání, která mají co dočinění s kolem (př. mlynáři, koláři, vozkové a další), umírajících i ošetřovatelek a mnohých dalších.¹⁰⁸ Kapitola o ní se nachází na 88 až 91 straně pod názvem - *De gloriosa n[ost]ra v[ir]gine s[an]cta Catherina capi. CVIII.*

Jacobus Bergomensis Kateřinu uvádí jako nebeskou pannu, ženu Alexandrijskou, „*Chaterina¹⁰⁹ virgo celestis, femina Alexa[n]dri[n]a.*“ Její život zasazuje do doby vlády tyрана Maxentia¹¹⁰, syna Maximianova, kolem roku 310 po Kristu, „*sub Maxentio tyran[n]o Maximiani filio, circa annu[m] d[omi]ni, d[e]cimu[m] supra trece[n]tesimu[m],*“ a do doby

¹⁰³ *incommoda*

¹⁰⁴ J. P. BERGOMENSIS, *De claris mulieribus*, fol. 14.

¹⁰⁵ Tamtéž.

¹⁰⁶ List Římanům 7, 23.

¹⁰⁷ G. BOCCACCIO, *De mulieribus claris*, fol. 3-4.

¹⁰⁸ Slavomír RAVIK, *Velká kniha světců*, Praha 2002, s. 342.

¹⁰⁹ *Catherina* – pravděpodobně se jedná o chybu při sazbě tisku. Jméno je chybně uvedeno na fol. 88-89. Na dalších je psáno *Catherina*.

¹¹⁰ Maxentius byl římským císařem v rozmezí let 306-312 po Kr. Jeho porážkou a smrtí v bitvě u Milvijského mostu skončil spoluvládcovský systém tetrarchie a Konstantin se stal jediným císařem Římské říše. – Josef ČEŠKA, *Zánik antického světa*, Praha 2000, s. 47-54.

papeže Melchiada¹¹¹ sedícího na Petrově stolci, „*Melciade po[n]tifice Romano in cathedra Petri p[re]sidente*,¹¹²“ který pocházel ze stejné oblasti jako Kateřina a také se stal světcem.¹¹³ Narození Kateřiny se často udává do 3. století po Kristu v Alexandrii a její smrt mezi lety 311-313 na tomtéž místě.¹¹⁴

Podle Zlaté legendy pocházela svatá Kateřina z královského rodu a jejím otcem byl vladař Kosta.¹¹⁵ Stejným způsobem její původ popisuje i Bergomensis. Uvádí, že jejím otcem byl král Kosta, který pocházel z ptolemaiiovského Egypta, „*na[m] Costum rege[m], q[ui] clara[m] a Ptolemeis Egyptio[rum] habuerat origine[m], habuit patre[m]*,“ a u něhož se domnívá, že jeho královský titul mu udělili sami ptolemaiiovští králové. Po jeho smrti, protože byla jeho jedinou dcerou (i když byla ještě nemluvně), se podle práva stala dědičkou nesčetného bohatství, „*hec itaq[ue] Costo rege patre (ea adhuc i[n]fantula) in matura morte sublato, quu[m] unica esset filia, iure factu[m] est, ut eide[m] morie[n]ti sup[er]stes divitia[rum] innumerabiliu[m] efficeret[ur] heres*.“¹¹⁶

Dále autor Kateřinu popisuje jako velmi vzdělanou dívku, která v dospívání začala uctívat Všemohoucího Boha a modlit se k němu. Vzhlížela k učeným a váženým mužům, obzvláště světcům, od nichž vždy toužila slyšet a dozvědět se něco nového, důležitého, „*erudito[rum] viro[rum] ac graviu[m], sanctoru[m]q[ue] precipue studiosa, a q[ui]bus aliq[ui]d semp[er] p[rae]clarum, aut audire aut addiscere cupiebat*.“ Držela se učení Kristova a následovala ho ve všech oblastech života. Jak píše Bergomensis, ačkoliv tato víra byla pro Židy pohoršením, pro pohany hloupostí,¹¹⁷ pro ni byla velkou slávou a ctí, „*q[uae] plane credulitas, etsi Iudeis sca[n]dalum, gentib[us] stultitia[m], eide[m] magn[us] honos [et] gl[or]ia fuit*.“ Navíc byla také znalá všech svobodných umění a nadaná řečí téměř všech jazyků, „*o[mn]ibus liberalib[us] artib[us] i[m]buta, o[mn]iumq[ue] pene lingua[rum] sermone[m] illustrata*.“¹¹⁸

Podle legendy byla Kateřina velmi pyšná a odmítala každého mladého muže, který se ucházel o její ruku. Žádný z nich pro ni nebyl dost dobrý a na každém našla nějaký nedostatek. Jednou potkala starého poustevníka, který jí řekl, že se jí nelíbí žádný z jejích nápadníků proto,

¹¹¹ Svatý Melchiades, též zvaný Miltiades, byl původem ze severní Afriky a papežem byl v letech 311-314. – Josef GELMI, *Papežové: od svatého Petra po Jana Pavla II.*, Praha 1994, s. 24.

¹¹² *Praesedente*

¹¹³ J. P. BERGOMENSIS, *De claris mulieribus*, fol. 88.

¹¹⁴ S. RAVIK, *Velká kniha světců*, s. 342

¹¹⁵ Je tak popsáno např. ve Zlaté legendě. – Jakub DE VORAGINE, *Legenda aurea*, český překlad V. Bahník, A. Vidmanová, Praha 1998, s. 343.

¹¹⁶ J. P. BERGOMENSIS, *De claris mulieribus*, fol. 88.

¹¹⁷ Zde autor parafrázuje verš z listu Korintským sv. Pavla – Korintským 1, 23.

¹¹⁸ J. P. BERGOMENSIS, *De claris mulieribus*, fol. 88.

že jejím opravdovým manželem je Ježíš Kristus. Tato událost jí přiměla k zamyšlení a následnému prozíání. Brzy poté vyhledala kněze a nechala se pokřtít.¹¹⁹

Dále Bergomensis popisuje příjezd císaře Maxentia¹²⁰ do Alexandrie. Líčí ho jako tyрана a nejzlomyslnějšího muže, který předstíral, že ctí křesťanskou víru, „*fidei christiane veneratore[m] se esse simularat.*“ Z Říma do Alexandrie přijel s celou rodinou a manželkou, „*ex Roma in Alexa[n]dria[m] cu[m] omni familia [et] uxore.*“ Přijat byl s velkou ctí a podle tradice ustanovil obvyklou oběť bohům, ke které přiměl také všechny křesťany, které ve městě našli, „*ex more c[on]stituit sole[n]ne diis celebrare sacrificiu[m], ad q[uo]d et[iam] cogebat o[mn]es christianos, q[ui] intra urbe[m] rep[er]ti sunt.*“ Do chrámu přišla i osmnáctiletá panna Kateřina, „*eratq[ue] tunc Chaterina¹²¹ virgo, etatis decem [et] octo anno[rum].*“ Nepřinesla však žádnou oběť a veřejně protestovala a vyčítala císaři jeho pohanství. Nabádala ho, aby se podíval na svou pošestilost a poznal Pána, který stvořil tento svět a všechny věci, které jsou na něm, pouze svým slovem, „*respice ia[m] ta[n]de[m] a stultitia, [et] d[omi]n[u]m cognoscere, q[ui] mundu[m] hunc, [et] ea q[uae] in illo sunt, verbo du[n]taxat, creavit suo.*“ Dále chválila Ježíše Krista, neboť on je ten, který vykoupil lidský rod svou krví z věčné smrti a jemuž náleží věčná čest a sláva na věky věků, „*ipse est, qui humanu[m] gen[us] suo sangui[n]e a morte redemit eterna, huic honor p[er]petuus, huic gl[or]ia debet[ur] in secula seculo[rum].*“ Tvrdila, že císař i ostatní byli oklamáni a jsou tak vedeni k věčnému trestu za víru k těmto modlám. Císař byl ohromen a vůbec nevěděl, co by měl panně odpovědět, „*his stupefactus imperator, [et] q[ui]d virgini respo[n]deret, penitus ignoraret.*“¹²²

Z toho důvodu nechal císař shromáždit moudré muže, filozofy, z různých částí světa a slíbil rozmanité dary těm, kteří ji ve sporu překonají. Ona sama byla mezitím držena ve vazbě v paláci. Shromáždilo se padesát mužů, kteří ve všech různých typech učení převyšovali ostatní, „*veneru[n]t itaq[ue] quinquagi[n]ta viri, qui se in o[mn]i doctri[n]e genere, ceteris prestare fatere[n]tur.*“ Císař nařídil Kateřině, aby se postavila před tribunál a diskutovala s nimi, „*iussitq[ue] Cesar Chaterinam¹²³ virgine[m] an[te] suum tribunal assistere, ut cu[m] illis disereret.*“ Filozofové Kateřině vytykali, že zavrhl otcovské zvyky, zákony a slavnosti, které drží pohromadě celé národy a státy. Odmítá ty bohy, kteří byli ctěni všemi králi, lidmi, filozofy i zákonodárci. Místo toho pěstuje bezbožné a zločinné věci, modlí se k jistému Kristu, který byl

¹¹⁹ V. SCHAUBER – H. M. SCHINDLER, *Rok se svatými*, s. 608.

¹²⁰ Většinou je uváděn císař Maxentius. Výjimečně je ale také psán jako císař proti, kterému Kateřina stála, Maximian. Je tak uváděno např. v: V. SCHAUBER – H. M. SCHINDLER, *Rok se svatými*, s. 608, či: Isidor VONDRUŠKA, *Životopisy svatých v pořadí dějin církevních 1*, Praha 1930, s. 134.

¹²¹ *Catherina*

¹²² J. P. BERGOMENSIS, *De claris mulieribus*, fol. 88.

¹²³ *Catherina*

přibit na kříž za svou vlastní vinu, „*at vos queda[m] scelerata ac impia excolit[is], [et] adoratis Christum, que[n]da[m] suis demeritis cruci affixu[m]*.“¹²⁴

Kateřina avšak dokázala čelit a odporovat všem jejich argumentům. Hlásala poznání jediného a pravého náboženství, křesťanství, ke kterému se obracel již nesčetný počet lidí a pohrdali tak dřívějšími modlami. Bergomensis uvádí, že se Kateřina ve své řeči odkazovala na Boží věstce a proroky, kteří to tak předpovídali. Zvláště na proroka Jeremiáše, který říká: Pane, Bože můj, přijdou k tobě národy z končin země a budou říkat, jaké falešné modly měli jejich otcové,¹²⁵ „*[et] per Hieremiam maxime prophetam, ubi dicit[ur]: Domi[n]e, deus meus, ad te ge[n]tes venient ab extremis terre, ac dice[n]t, qua[m] falsa nostri patres idola possederu[n]t*.“ Kateřina dále pak odsuzovala pohanské bohy a hlásala, že křesťané se naučili obdivovat a uctívat pouze toho, který proniká do všech věcí, protože je netělesný a pochopitelný pouze intelektem, „*solu[m] admirari, solumq[ue] adorare didicim[us], qui per o[mn]ia penetra[n]s, quum sit i[n]corporalis, solo intellectu percipit[ur]*.“

Řečníci byli ohromeni a nakonec jeden z nich promluvil k císaři. Oznámil, že Kristus, kterého káže Kateřina, je pravý Bůh, „*Christum ex nu[n]c que[m] Catherina predicat, ve[rum] esse deum*,“ a že bohové, které doposud uctívali, nejsou bohové, ale kameny a nejhorší démoni, „*dii autem quos nu[n]c usq[ue] decepti adoravimus no[n] deos, sed lapides, demonasq[ue] pessimos esse protestamur*.“ Císař byl velmi rozzuřen a nechal všechny, kteří nesli znamení Kristovo, upálit, „*acce[n]sus ob hoc ira Maxe[n]tius, eos o[mn]es (Christi signaculo munitos) exuri precepit*.“¹²⁶

Také se uvádí, že se císař Maxentius pokusil Kateřinu zdolat nabídkou k sňatku. Tu ovšem ona odmítla s odvoláním na Ježíše Krista, kterému se zaslíbila.¹²⁷ Její zaslíbení Kristu zmiňuje také Bergomensis. Dále pak popisuje, jak se ještě císař pokoušel Kateřinu přesvědčit. Ta mu ovšem odpověděla, že spíše mnozí z jeho rodiny uvěří v jejího Krista, než aby on ji přesvědčil ke svému názoru, „*umu[m] scito, q[ui]a futura[m] est, ut multi poti[us] ex tua familia in Christum meum creda[n]t, q[uam] me in tua[m] deducas s[ententi]am*.“ V čemž se nemýlila, jak je popsáno dále v textu. Křesťanství přijala žena císaře, Araba, a také velitel vojáků Porfyrius, společně se dvěma sty dalšími muži, „*Araba, Maxe[n]tii Cesaris c[on]sors, quu[m] se christicola[m] assereret, [et] Porphyri[us] milit[um] magister cu[m] duce[n]tis*

¹²⁴ J. P. BERGOMENSIS, *De claris mulieribus*, fol. 89.

¹²⁵ Jedná se o verš z knihy Jeremiášovy ve Starém zákoně – Jeremiáš 16, 19.

¹²⁶ J. P. BERGOMENSIS, *De claris mulieribus*, fol. 89.

¹²⁷ S. RAVIK, *Velká kniha světců*, s. 342.

Christan[us] effect[us] esset. “ Za to byli potrestáni hrdelním trestem, „capitali sente[n]tia puniti sunt. “¹²⁸

Za svůj odpor byla Kateřina zbita a uvržena do vězení (Bergomensis uvádí na dvanáct dní), kde se jí zjevil Kristus, a byla živena holubicí poslanou od Boha.¹²⁹ Poté byla znovu předvolána před císaře, kde jí bylo oznámeno, že buď obětuje bohům, nebo zaplatí trestem smrti, „*ut vel diis sacrificet[ur], vel mortis pena[m] luat.*“ Kateřina však zarputile odmítala obětovat modlám, a tak přistavili strašlivé kolo, „*nega[n]te igit[ur] illa consta[n]ti a[n]i[m]o idolis sacrificare, rothe¹³⁰ horribili i[m]ponit[ur],*“ aby ji buď odvedli od Kristovy víry, nebo ji zabili tou nejstrašnější smrtí. Bergomensis popisuje i jak byla kola postavena. Dvě kola se točila v jedné řadě a další dvě byla poháněna opačným směrem, „*co[m]poni na[m]q[ue] fecerat, ut due rothe uno volvere[n]t[ur] ordi[n]e, aliae v[er]o due c[on]trario i[m]petu agerent[ur].*“¹³¹ Kolo se ovšem během popravy rozbilo, dokonce prý úderem blesku, a mnozí z přihlížejících pohanů byli poraněni. Z toho důvodu je také kolo, někdy polámané, jedním z hlavních atributů svaté Kateřiny, se kterými je zobrazována.¹³²

Poté byla vyvedena ven z města a tam sřata, „*post hec Catherina extra civitate[m] ducta est, ut ibi capite truncaret[ur].*“ Bergomensis dále zmiňuje řeč či modlitbu, kterou mladá dívka pronesla ke svému Pánovi. Žádala Ježíše Krista, aby každému, kdo bude prosit o její pomoc při smrti nebo utrpení a jiném soužení, poskytl své usmíření, „*seu in exitu mortis, vel q[ui]cumq[ue] tribulatio[n]e vel necessitate meu[m] auxiliu[m] i[m]ploraverit, tue p[ro]pitiatio[n]is co[n]sequat[ur] effectum.*“ Načež se ozval hlas z hůry, který ji přijímal do království jejího muže a otevíral jí bránu. Kateřina byla sřata, zatímco se modlila.¹³³ Podle některých legend je uváděno, že jí ze žil místo krve začalo vytékat mléko.¹³⁴

Její svaté tělo bylo hned odneseno anděly na horu Sinaj, „*sanctu[m] aute[m] ei[us] corpus protinus ab angelis dei in monte[m] Synai delatu[m] est.*“¹³⁵ Termínem „andělé“ bývají často rozuměni bazilejští mniši, kteří byli tamějšími lidmi takto označováni.¹³⁶ Ke konci kapitoly se autor věnuje popisu kláštera¹³⁷ na úpatí hory Sinaj, kam byly později, Bergomensis uvádí po třech stech letech, přeneseny její ostatky. Zmiňuje, že v kostele kláštera je uchována

¹²⁸ J. P. BERGOMENSIS, *De claris mulieribus*, fol. 89-90.

¹²⁹ S. RAVIK, *Velká kniha světců*, s. 342.

¹³⁰ rote

¹³¹ J. P. BERGOMENSIS, *De claris mulieribus*, fol. 90.

¹³² S. RAVIK, *Velká kniha světců*, s. 342.

¹³³ J. P. BERGOMENSIS, *De claris mulieribus*, fol. 90.

¹³⁴ S. RAVIK, *Velká kniha světců*, s. 342.

¹³⁵ J. P. BERGOMENSIS, *De claris mulieribus*, fol. 90.

¹³⁶ I. VONDRUŠKA, *Životopisy svatých v pořadí dějin církevních I*, s. 136.

¹³⁷ Tj. Klášter sv. Kateřiny na Sinaji.

její hlava, obě ruce a některé z dalších jejich nejsvětějších relikvií, „*in quo ipsius sanctissimum caput, cum ambabus manibus [et] aliis quibusdam illius sanctissimis reliquiis conservantur.*“ Ostatní relikvie jsou rozptýlené po celém světě. Klášter byl postaven na místě, kde se podle bible zjevil Bůh v podobě hořícího keře a promluvil k Mojžíšovi.¹³⁸ Na památku této události je v komplexu kláštera postavena kaple.¹³⁹

V závěru Jacobus Philippus Bergomensis zmiňuje, že svatá Kateřina byla inspirací pro mnoho umělců i literátů. Jmenovitě uvádí svého současníka Maroniana, Baptistu z Mantovy, karmelitána, profesora posvátné literatury a básníka,¹⁴⁰ „*utiq[ue] Maronianu[m], Baptista[m] Ma[n]tuanum Carmelita[m], sacra[rum] litterarum professore[m], [et] vatem nostri evi supremu[m] atq[ue] co[n]sumatissimu[m].*“¹⁴¹

Po okraji textu této rozsáhlé kapitoly se vyskytuje devět marginálních poznámek, které odkazují na část textu, vedle které jsou uvedeny. Odkazují např. na rod, původ svaté, „*gens[an]cte[m] hic recitat*“, konvertování filosofů, „*philosophi c[on]vertuntur*“, či na závěrečnou modlitbu před její smrtí, „*oratio*“. Autor neuvádí žádný zdroj, ze kterého čerpal informace k příběhu svaté Kateřiny. Jednou z možností by mohla být např. *Legenda aurea*, ve které je život této světice popsán.¹⁴² Bergomensis se však v popisu jistých událostí výrazněji odlišuje. Není tedy jasné, do jaké míry, či zda vůbec z této legendy čerpal. Giovanni Boccaccio tuto světici ve své knize neuvádí.¹⁴³

Svatá Kateřina patří ke skupině čtrnácti pomocníků v nouzi a společně s Barborou a Markétou tvoří skupinu „tří svatých dívek“ či „tří svatých panen“. Kult svaté Kateřiny býval velmi rozšířený a od 13. století patřila k nejuctívanějším světicím, často byla uváděna hned po Panně Marii.¹⁴⁴

6.2 Mytologické postavy

Mytologické postavy jsou dalším druhem osobností vyskytujícími se v knize. Jedná se převážně o starověké bohyně, jako byly Ceres (bohyně zemědělství), Juno (bohyně manželství), Gaia (bohyně země) či egyptská bohyně Isis. Zmíněny jsou ale také amazonky (Otrera,

¹³⁸ Tímto autor odkazuje na knihu Skutky apoštolů v Novém zákoně. – Sk 7, 30.

¹³⁹ J. P. BERGOMENSIS, *De claris mulieribus*, fol. 90.

¹⁴⁰ Baptista Mantuanus (Spagnoli) byl vikářem řádu karmelitánů. Žil v letech 1448-1516 v Mantově a už za svého života byl známým spisovatelem a básníkem. Blahořečen byl roku 1886. – V. SCHAUBER – H. M. SCHINDLER, *Rok se svatými*, s. 112-113.

¹⁴¹ J. P. BERGOMENSIS, *De claris mulieribus*, fol. 91.

¹⁴² J. DE VORAGINE, *Legenda aurea*, s. 343-350.

¹⁴³ G. BOCCACCIO, *De mulieribus claris*, Ulm 1473.

¹⁴⁴ V. SCHAUBER – H. M. SCHINDLER, *Rok se svatými*, s. 609.

Penthesilea, Marpesia atd.), kouzelnice Kyrké i mýtická královna Médea. Jedná se tedy převážně o postavy z řecko-římské mytologie. Přestože se jedná o mytologické postavy, snaží se je autor časově zařadit. Často je srovnává s jinou osobností či událostí (např. biblickou). Jedná se o tzv. relativní chronologii, kterou používali již antičtí historici.¹⁴⁵

K rozboru textu byla vybrána postava Minervy, bohyně moudrosti, Diany, bohyně lovu, a Medúzy, jedné ze sester Gorgon.

6.2.1 Minerva, bohyně moudrosti

Pallas Athéna byla ve starověkém Řecku uctívána jako bohyně moudrosti a válečné strategie. Staří Římané její kult převzali a ztotožnili ho s panenskou bohyní Etrusků – Menrvou, od které odvodili i její jméno, Minerva.¹⁴⁶ V knize *De claris mulieribus* je kapitola o této antické bohyni uvedena na sedmnácté a osmnácté straně pod názvem *De Minerva, capitulum quintum*. Doplněna je také malou ilustrací (viz Příloha č. 4).

Jacobus Philippus Bergomensis popisuje Athénu jako ženu, která byla velmi opěvovaná básníky. Její život se snaží, jako u jiných mytologických postav, časově srovnat s jinou osobností či událostí, v tomto případě ji zasazuje do doby patriarchy Jákoba, „*Minerva, que [et] Pallas, femi[n]a a poetis ca[n]tatissima, t[em]p[or]ibus Jacob patriarche i[n] Gretia¹⁴⁷, multa fuit claritate co[n]spicua.*“ Uvádí, jak lidé ve starověku věřili, že nepocházela od smrtelníků, ale spadla z nebe a poprvé se objevila u jezera Tritón (podle nějž byla později nazvána Tritogenia), „*no[n] ex mortalibus, sed e celo lapsa e[st], [et] ap[ud] Tritonide[m] lacu[m] p[ri]mu[m] i[n]venta, ex cui[us] no[m]i[n]e postea Tritonia appellata e[st].*“ Byla totiž prvorozenou dcerou boha Dia, „*hec nam[que] Jovis p[ri]mi pri[m]ogenita fuit.*“ Dále autor vypráví, jak lidé věřili, že se narodila bez matky jen z hlavy Dia, „*eam abs[que] matre ex Iovis cerebro genita[m] credidere.*“ A proto, jak píše sv. Augustin, lze snadněji věřit, že jde o bohyni, čím méně je znám její původ, „*que i[de]o, ut p[ate]r Augustinus scribit, ta[n]to p[ro]clivius dea credita fuit, qua[n]to eius origo minus i[n]notuit.*“¹⁴⁸

Zrození Athény je v mýtech a bájích popsáno různě. Nejrozšířenější příběh ale vypráví o vztahu boha Dia a Titánky Métid. Matka Země Gaia věštila, že Métis porodí nesmírně moudré děti. Nejprve dívku, která se odvahou i rozvážností vyrovná Diovi, a poté chlapce, který Dia nakonec svrhne a sám stane se vládcem bohů i lidí. Z toho důvodu Zeus spolkl Métidu dříve,

¹⁴⁵ J. ZOUHAR – P. POLEHLA, *Přehled církevní historiografie na Západě do konce osvícenství*, s. 61-64.

¹⁴⁶ Vojtěch ZAMAROVSKÝ, *Bohové a hrdinové antických bájí*, Praha 1996, s. 276.

¹⁴⁷ *Graecia*

¹⁴⁸ J. P. BERGOMENSIS, *De claris mulieribus*, fol. 17.

než k tomu mohlo dojít. Po určité době ale vládce bohů přepadla strašná bolest hlavy.¹⁴⁹ Nacházel se právě u jezera Tritón, když mu na pomoc přiběhl Hermes. Ten vytušil příčinu bolesti a přesvědčil Héfaista, aby přinesl klín a palici, kterou následně udělal Dioví do lebky skulinu. Z jeho hlavy vyskočila Pallas Athéna s hlasitým bojovým pokřikem a v plné válečné zbroji zářící zlatem.¹⁵⁰

Athéna byla jednou z dvanácti hlavních olympských božstev. Ovšem na rozdíl od Area, boha ničivé a kruté války, byla patronkou války, která byla vedena rozvážně, moudře a byla vždy vítězná. Proto také často vedla a ochraňovala řecké hrdiny. Během Trójské války chránila Řeky, především Achillea a Odyssea (při kterém stála celou jeho dlouhou cestu domů). Také pomáhala Héraklovi při plnění jeho úkolů. Z vděčnosti za její rady jí nakonec věnoval jablka ze zahrady Hesperidek. Perseovi darovala lesklý štít pro boj s Medúzou. Na oplátku jí on přinesl uříznutou hlavu této Gorgony, tu si následně připevnila na svoji zbroj. Důležitou roli sehrála v boji s Giganty, gigantomachii, kde stáhla z kůže Giganta Pallanta a vyrobila si z ní pancíř.¹⁵¹

Athéna byla také bohyní umění, tvořivé činnosti a řemesla. Je jí přisuzováno mnoho vynálezů, kterými obdarovala lidstvo. Bergomensis ve své knize vyjmenovává a popisuje některé z nich. Jako první zmiňuje zpracování vlny, které předtím Afričané a Řekové neznali, „*na[m] ip[s]a p[ri]mu[m] lanificiu[m] Afris [et] Grecis o[mn]ibus antea i[n]cognitu[m] i[n]venit.*“ Následně popisuje samotnou práci s vlnou, její čištění, změkčení i barvení, „*oste[n]so, ut quo ordine purgata lava sup[er]fluitatibus, [et] de[n]tibus ferreis mollita, colo apponeretur,*“ a tvoření samotného vlákna, „*atq[ue] demu[m] digitis deduce[n]tibus, co[n]verteret[ur] in filum.*“¹⁵²

Ke tkaní se váže i příběh o souboji mezi Athénou a Arachné, tkadlenou z Kolofónu. Arachné v tomto umění vynikala a lidmi byla velice chválena. Proto se rozhodla vyzvat k souboji ve tkaní samotnou bohyni. Překvapivě se jí vyrovnala, což Athéna nesnesla a její výtvar ze zlosti roztrhala. Odůvodnila to tím, že byla pobouřena výběrem námětu jejího díla, čímž byla milostná dobrodružství bohů. Arachné se ze zoufalství oběsila. Athéna to ovšem nevnímala jako trest, ale únik před trestem. Z toho důvodu ji proměnila v pavouka, kterému je souzeno věčně tkát a věčně viset.¹⁵³ Tento příběh se v řeckých textech nezachoval, je znám od římského básníka Ovidia, který ho uvádí ve svých Proměnách.¹⁵⁴ Bergomensis také uvádí, že

¹⁴⁹ Robert GRAVES, *Řecké mýty*, Praha 2004, s. 41.

¹⁵⁰ Karl KERENYI, *Mytologie Řeků I: Příběhy bohů a lidí*, Praha 1996, s. 95.

¹⁵¹ Bořek NEŠKUDLA, *Encyklopedie řeckých bohů a mýtů*, Praha 2003, s. 45.

¹⁵² J. P. BERGOMENSIS, *De claris mulieribus*, fol. 17.

¹⁵³ V. ZAMAROVSKÝ, *Bohové a hrdinové antických bájí*, s. 55.

¹⁵⁴ Ovidius uvádí tento příběh v šesté knize svých Proměn. – OVIDIUS, *Proměny*, přeložil Ferdinand Stiebitz, Praha 1958, s. 162-167.

je tento souboj mezi Athénou a Arachné přednášen, „*in cuius opificii laude[m], pugna i[n]signis illa eiusde[m] et Aragnes¹⁵⁵ Colophome recitat[ur]*.“¹⁵⁶ Lze tedy přepokládat, že jedním ze zdrojů jeho informací byla právě kniha Proměn od Ovidia.

Jako další vynález této bohyně je uvedena výroba olivového oleje, „*usum p[re]terea olei eousq[ue] mortalibus i[n]auditu[m], hec i[n]venit*.“ Naučila lidi zpracovávat, lisovat olivy, „*docuit eni[m] atticos olivas seu bachas¹⁵⁷ mola terrere, trapetisq[ue] p[re]mere*.“ Díky tomuto daru, který se zdál být velkým přínosem, porazila Poseidona ve sporu o patrona města Athén, „*q[uo]d q[ui]a multum utilitatis afferre visu[m] fuit, ei adversus Neptunu[m] in no[m]i[n]andis a se Athenis attributa victoria credit[ur]*.“¹⁵⁸

Následně Jacobus Bergomensis popisuje i ostatní její vynálezy, jako bylo např. čtyřspřeží, „*cu[m] ia[m] quadriga[rum] prima rep[er]isset usum*“, nebo železnou výzbroj na zakrytí těla, „*et[iam] ferrea armame[n]ta ad co[n]tegenda corpora i[n] bellis ordi[n]asse*“, a všechny zákony, podle kterých se má bojovat, „*[et] leges o[mn]es q[ui]bus eatur i[n] pugna[m]*.“ Jako první také začala užívat čísla v zavedeném pořádku, který se udržoval i v 15. století, době autora „*dicu[n]t p[rae]terea eam numeros i[n]venisse [et] i[n] ordine[m] deduxisse, que[m] i[n] hodiernu[m] usq[ue] servatur*.“¹⁵⁹

Této bohyni je také připisováno vytvoření píšťaly a flétny z rákosu, které, jak uvádí Bergomensis, shodila z nebe na zem, protože, jí foukání způsobilo oteklé hrdlo a nevzhledný obličej, „*cete[rum] phistulas seu tybias ex palustri calamo, prima[m] ea[m] c[om]posuisse credidere, easq[ue] i[n] terras e celo deiecisse, eo q[uo]d fla[n]tis reddere[n]t turgidu[m] guttur¹⁶⁰, [et] ora deformia*.“ Kvůli všem těmto darům jí ve starověku přiřkli postavení moudrosti, „*itaq[ue] ob tot co[m]perta i[n]signia deytatu[m] largitrix, antiq[ui]tas eide[m] sapie[n]tie nume[rum] attribuit*.“¹⁶¹

Athéna měla spoustu přídomek, které ji charakterizovaly v různých jejích funkcích: *Athéna Promachos* – přední bojovnice a ochránkyně v boji, *Athéna Polias* – ochránkyně měst, *Athéna Parthenos* – panenská bohyně, *Athéna Ergané* – patronka řemesel, *Athéna Hygieia* – pomocnice nemocných, *Athéna Kúrotrofos* – opatrovnice dětí, *Athéna Nikkéforos* – nosící vítězství, či *Athéna Glaukópis* – sovooká.¹⁶²

¹⁵⁵ *Arachnes*

¹⁵⁶ J. P. BERGOMENSIS, *De claris mulieribus*, fol. 17.

¹⁵⁷ *bachas*

¹⁵⁸ J. P. BERGOMENSIS, *De claris mulieribus*, fol. 17.

¹⁵⁹ Tamtéž.

¹⁶⁰ *guttur*

¹⁶¹ J. P. BERGOMENSIS, *De claris mulieribus*, fol. 17.

¹⁶² B. NEŠKUDLA, *Encyklopedie řeckých bohů a mýtů*, s. 44-46.

Athéňané přijali Athénu za svou patronku a postavili jí ohromný chrám, které zasvětili jejímu jménu, „[et] inge[n]ti te[m]plo co[n]structo, suoq[ue] no[m]i[n]i co[n]secrato, i[n] eode[m] lila[m] effigiavere oculis torua[m].“¹⁶³ Tímto je myšlen nejznámější athénský chrám Parthenón. Ten byl vystavěn v letech 447-432 př. n. l. na Akropoli. Zde byla uctívána jako Athéna Parthenos, tedy panenská.¹⁶⁴ Bergomensis v textu zmiňuje ještě další její chrám v Milétu, který, jak píše historik Hérodotos, byl zničen mužem Haliatem, „huius autem templum Milesios fuisse admirandum Herodotus historicus scribit, quod postmodu[m] ab Haliate viro nequissime absumptum fuit.“¹⁶⁵

K počtě této bohyně se v Athénách slavily tzv. panathénaje. V 6. století jejich pořádání ustálil athénský vládce Peisistratos. Každý čtvrtý rok se konaly Velké panatháje. Oslavovány byly soutěžemi v řečnictví, hudbě, básnictví, gymnastice, jezdeckví i veslařství. Méně okázalé byly Malé panatháje, které se konaly každoročně. Athéňané odevzdávali bohyni dary, jako bylo např. nové roucho pro její sochu v Erechtheiu na Akropoli. Součástí slavností byl průvod, který je vyobrazen na vlysu v Parthenónu. Jedním z jeho tvůrců byl i sochař Feidiás.¹⁶⁶

Pv marginálních poznámkách po straně textu jsou uvedeny vynálezy, které Athéna předala lidstvu, např. spřádání vlny, „lanifitii pri[m]a i[n]ve[n]trix“, výrobu oleje, „olei pri[m]a i[n]ve[n]trix“, používání čtyřspřeží, „quadrigaru[m] pri[m]a i[n]ve[n]trix“, či výrobu píšťal, „phistularu[m] inventrix“.

Giovanni Boccaccio ve své knize o slavných ženách také píše o této antické bohyni. Rozsahem i strukturou textu se oba autoři přibližně shodují. Boccaccio popisuje stejně její zrození a vypisuje i stejné vynálezy jako spřádání vlny a výrobu olivového oleje.¹⁶⁷

Athéna byla pro svou moudrost a válečnou sílu symbolem řecké civilizace. Římané vnímali Minervu spíše jako bohyni řemesel a tvořivé činnosti, než jako bohyni války. Symbolem moudrosti a vědění byla ovšem v jakékoliv době. Vždyť i první české gymnázium pro dívky neslo jméno této bohyně, *Minerva*.¹⁶⁸

¹⁶³ J. P. BERGOMENSIS, *De claris mulieribus*, fol. 17.

¹⁶⁴ V. ZAMAROVSKÝ, *Bohové a hrdinové antických bájí*, s. 74.

¹⁶⁵ J. P. BERGOMENSIS, *De claris mulieribus*, fol. 17.

¹⁶⁶ V. ZAMAROVSKÝ, *Bohové a hrdinové antických bájí*, s. 73.

¹⁶⁷ G. BOCCACCIO, *De mulieribus claris*, fol. 7.

¹⁶⁸ René MARTIN a kol., *Slovník řecko-římské mytologie a kultury*, Praha 1993, s. 162.

6.2.2 Diana, bohyně lovu a měsíčního svitu

Řecká bohyně Artemida byla ve starověkém Římě ztotožněna se staroitalskou bohyní Dianou, která od ní přejala její atributy i mytologii.¹⁶⁹ V knize Jacoba Philippa Bergomensis je jí věnována dvanáctá kapitola pod názvem *De Diana quae et Luna* a je uvedena na dvacáté straně.

Bergomensis Dianu uvádí jako sestru Apollóna a dceru Jupitera a Latóny, „*Diana que [et] luna Apollinis Delphici soror, [et] Iovis secu[n]di ex Lathona filia.*“ Její život zasazuje do doby egyptského otroctví, „*temporibus egyptiace servitutis.*“ Tedy přesněji do roku tisíc pět set devadesát šest před Kristem, „*hoc est anno an[te] Christi d[om]i[n]i nostri adve[n]tum, nonagesimo sexto post millesimu[m] qui[n]ge[n]tesimu[m].*“¹⁷⁰

Podle mýtů a bájí byla Diana, nebo spíše Artemis, dcerou boha Dia a Titánky Léty. Narodila se na ostrově Délu¹⁷¹, kam její matka Léto uprchla před Pýthónem, drakem, který ji měl na příkaz Héry pronásledovat po celém světě a zabít.¹⁷² Jejím bratrem, dvojčetem, byl Apollón, bůh světla a slunce. Artemis se narodila jako první a následně pomáhala matce při porodu svého bratra. Proto byla také pokládána za bohyni plodnosti, patronkou porodů a ochránkyni matek.¹⁷³ Toto zmiňuje také Bergomensis, když uvádí, že byla velmi vzývána rodičkami, „*hec quoq[ue] a parturie[n]tibus plurimum i[n]vocabatur,*“ narodila se jako první a pomáhala s porodem svého bratra Apollóna, jak píše Servius, „*eoq[ue] primum ut nata fuit, parturie[n]ti matri Apollinem fratrem suu[m], obstetricis officium exercuisse Servius scribat.*“¹⁷⁴

Artemis byla panenská bohyně. „*eo q[ui]a ob virginitaris amorem, spreto hominum co[n]sortio silvas petierit, [et] venationibus plurimum operam dederit,*“ a proto z lásky k panenství odmítala společnost mužů a ubírala se do lesů, kde věnovala velkou pozornost lovu. Proto ji staří vyličili s lukem a toulcem, „*quare eam cum arcu [et] pharetra veteres depinxere,*“ a říkali jí bohyně lesů a hor, „*atq[ue] nemoru[m] [et] mo[n]tium eam dixere Dea[m].*“ Kromě toho mysleli, že bude ochránkyní cest, „*volveru[n]t preterea ipsam via[rum] presidium fore,*“¹⁷⁵

¹⁶⁹ Václav MAREK – Milan KOPŘIVA a kol., *Slovník antické kultury*, Praha 1974, s. 151.

¹⁷⁰ J. P. BERGOMENSIS, *De claris mulieribus*, fol. 20.

¹⁷¹ Jiné pověsti uvádějí jako místo narození také Ortygii u Efesu. – V. ZAMAROVSKÝ, *Bohové a hrdinové antických bájí*, s. 65.

¹⁷² V. ZAMAROVSKÝ, *Bohové a hrdinové antických bájí*, s. 65.

¹⁷³ V. MAREK – M. KOPŘIVA a kol., *Slovník antické kultury*, s. 75.

¹⁷⁴ J. P. BERGOMENSIS, *De claris mulieribus*, fol. 20.

¹⁷⁵ Tamtéž.

Lov byl hlavním zaměstnáním Artemidy. Vypravovala se na něj sama nebo se svou početnou družinou nymf. Podle jedné pověsti si od svého otce Dia ve svých třech letech vyprosila dary, které jí měly sloužit po celý život, a to věčné panenství, luk a šípy – stejné jako měl Apollón, družinu mořských a říčních nymf, šafránovou červeně lemovanou loveckou tuniku, moc nad všemi horami a jen jedním městem (protože chtěla většinu svého života strávit v horách). Vše jí bylo splněno, měst získala třicet a stala se i ochránkyní cest a přístavů.¹⁷⁶

Podobně jako její bratr Apollón, i ona byla bohyně světla, ale ne slunečního, měsíčního. Také mohla na smrtelníky sesílat šílenství, ochrnutí a náhlou smrt. Stejně tak ale bylo v její moci nemocné uzdravovat.¹⁷⁷

Artemis byla svou povahou velice příkrá a urážlivá. Vyznívá to z několika pověstí, které se k ní vážou. Jedna z jejích družek, nymfa Kallistó, stejně jako Artemis vyznávala kult panenství. Nechala se ale svést Diem a svou přísahu porušila. Když si pak Artemis při koupeli všimla jejího těhotenství, přeměnila ji v medvědice a poštvála na ni smečku. Než ji ale psi stačili uhnat k smrti, vyzdvihl ji Zeus na nebe, kde její podobu později umístil mezi hvězdy. Jiná verze pověsti uvádí, že Kallistó byla přeměněna Hérou či samotným Diem.¹⁷⁸ V jiném příběhu zase lovec Aktaión náhodou spatřil Artemidu nahou při koupeli. Aby se později nemohl vychloubat svým druhům, že ji takto spatřil, proměnila ho v jelena a nechala ho roztrhat na kusy jeho vlastní smečkou.¹⁷⁹ Také se pomstila thébské královně Niobě za urážku své matky Léty tím, že jí zabila všech sedm dcer. Kalydónského krále Oinea zase potrestala, když jí zapomněl přinést oběť. Do jeho země poslala obrovského kance, který měl celou zemi zničit.¹⁸⁰ Žádný z těchto příběhů Bergomensis ve své knize neuvádí.

Autor zmiňuje pouze smrt Orióna, syna Poseidona, kterého Artemida zabila, protože ji chtěl přemoci, „*hec Orione[m] Neptuni filium eam victare volentem occidit.*“ A proto byly posvátné oběti přinášeny z lidského masa, „*et idcirco eidem hostie sacre ex humana carne fiebant.*“¹⁸¹ Ve Spartě jí byly v dávných dobách přinášeny lidské oběti. To ale později vystřídalo bičování spartských mladíků před její sochou, což měla být příprava na jejich život válečníků.¹⁸²

¹⁷⁶ R. GRAVES, *Řecké mýty*, s. 79.

¹⁷⁷ V. ZAMAROVSKÝ, *Bohové a hrdinové antických bájí*, s. 65.

¹⁷⁸ R. GRAVES, *Řecké mýty*, s. 80-81.

¹⁷⁹ Tamtéž, s. 81.

¹⁸⁰ V. ZAMAROVSKÝ, *Bohové a hrdinové antických bájí*, s. 66.

¹⁸¹ J. P. BERGOMENSIS, *De claris mulieribus*, fol. 20.

¹⁸² V. ZAMAROVSKÝ, *Bohové a hrdinové antických bájí*, s. 65.

Řekové Artemidě zasvětili mnoho velkolepých chrámů a svatyň, mezi kterými ale nejvíce vynikal chrám v Efesu. Ten byl vystaven v 6. století př. n. l.¹⁸³ Tento chrám uvádí i Bergomensis. Píše, že měla obdivuhodný chrám v Efesu, který byl hojně navštěvován, „*habuit enim apud Ephesum templum admirandum magna freque[n]tia [et] religione freque[n]tatum.*“¹⁸⁴

Bergomensis přirovnává Artemidu k jeptiškám jeho doby, které se také zřekly veškerého chťiče, „*ipsa namq[ue] fuit femina, que more s[an]ctimontalium nostri seculi, libidinis pruritu[m] o[mn]ino a se abdicavit.*“¹⁸⁵

Po levém okraji textu je uvedena jediná poznámka – *Diana fuit viarum[m] presidium pri[m]a vesta*, tedy že Diana byla první ochránkyní cest. Giovanni Boccaccio ve své knize o této antické bohyni nepíše.

Artemis, či Diana, a téma lovu se stala velmi oblíbeným motivem pro řadu umělců. Často tak je vyobrazována jako štíhlá dívka v krátké tunice s toulcem přes rameno a lukem v ruce. Někdy i ve společnosti nymf, nebo svých posvátných zvířat, jelena či laně.¹⁸⁶

6.2.3 Medúza, jedna z Gorgon

V řecké mytologii je Medúza jednou ze tří sester Gorgon, které svým pohledem měnily lidi na kámen. Ve dvacáté první kapitole – *De Medusa, que gorgonis cognomentum habuit*, na dvacáté čtvrté straně popisuje Jacobus Philippus Bergomensis její příběh.

Uvádí ji jako ženu, která si zvolila přídomek Gorgona, „*Medusa femina, q[uae] gorgo[n]is cognome[n]tu[m] sortita fuit.*“ Život této bájně postavy umísťuje do doby hebrejského soudce Tóla, do roku tisíc sto patnáct před Kristem, „*usq[ue] ad t[em]p[or]a Tole iudicis Hebreorum, q[ui] fuit an[te] Christi d[om]i[n]i n[ost]ri adve[n]tu[m], a[n]no s. q[ui]nto deci[m]o supra milesimu[m] [et] ce[n]tesimu[m].*“¹⁸⁷

Píše, že byla dcerou velmi bohatého krále Forkýna a dědičkou před ostatními čtyřmi svými sestrami, „*hec itaq[ue] Phorci ditissimi r[e]gis filia [et] pr[ae]ceteris q[ua]tuor sororib[us] suis heres fuit,*“ Bergomensis dále zmiňuje, že o králi Forkýnovi pojednává ve svém jiném díle, třetí knize Kronik.¹⁸⁸ Uvádí, že král Forkýs, otec této Gorgony, měl čtyři

¹⁸³ V. ZAMAROVSKÝ, *Bohové a hrdinové antických bájí*, s. 66.

¹⁸⁴ J. P. BERGOMENSIS, *De claris mulieribus*, fol. 20.

¹⁸⁵ Tamtéž.

¹⁸⁶ V. ZAMAROVSKÝ, *Bohové a hrdinové antických bájí*, s. 67.

¹⁸⁷ J. P. BERGOMENSIS, *De claris mulieribus*, Ferrara 1497, fol. 24.

¹⁸⁸ Autor tímto odkazuje na svoji knihu *Supplementum chronicarum*, v níž se snaží shromáždit všechny důležité události dějin. – J. P. BERGOMENSIS, *Supplementum chronicarum*, Benátky 1483.

neobyčejně krásné dcery, „*ip[s]e e[n]i[m] Phorc[us] rex et p[ate]r hui[us] gorgo[n]is, d[e] quo i[n] t[er]tio libro Cro[n]ica[rum] n[ost]ra[rum] meminim[us], q[ua]tuor filias h[ab]uit eximie pulchritudinis.*“ Euryalé, stejně jako Sthenó, Sylla a Medúza, si byly tak podobné, že stěží šlo jednu od druhé rozeznat, „*Euriale[m], u[m] [et] Stenione[m], Syllanam ac Medusam hanc, que ita similime sibi era[n]t, [ut] vix una dignosceretur ab altera.*“¹⁸⁹

Podle mýtů byla Medúza dcerou mořského boha Forkýna a jeho sestry Ketó. Jejimi dvěma sestrami Gorgonami byli Euryalé a Sthenó. Jako další dcery tohoto mořského boha jsou uváděny tři stařenky – šedivé bohyně, Graie a příšera Skylla.¹⁹⁰ Jelikož Bergomensis uvádí čtyři sestry, z nich tři jmenované jsou Gorgony, je možné, že čtvrtou sestrou Syllou, má namysli právě mořskou obludu Skyllu.

Bergomensis dále zmiňuje, že Forkýnovo království bylo nejbohatší v atlantském moři a v něm byla Medúza upřednostňována před ostatními sestrami, „*Huius igit[ur] opule[n]tissimu[m] regnu[m] i[n] athla[n]tico mari extitit, [et] in eo ceteris sororibus prelata fuit.*“ A byla tak obdivuhodně krásná, že nejen předčila ostatní ženy své doby, ale i jakoby zvláště, nepřírozeně, k sobě přitahovala mnoho mužů, aby ji spatřili, „*que ta[m] admirandae fuit pulchritudinis, ut no[n] solu[m] ceteras sui t[em]p[or]is mulieres excederet, s[ed] quasi quoda[m] mirabile preter naturam, qua[m] plurimos ad se vide[n]dam p[er]traheret ho[m]i[n]es.*“ Mimo to někteří tvrdí, že byla velmi znalá v záležitostech zemědělství, a proto získala přídomek Gorgona, „*preterea ea[m] no[n]nulli agricolatio[n]is fuisse peritissima[m] asserunt eamq[ue] inde gorgonis co[n]secutu[m] cognome[n].*“ Svou podivuhodnou prací a chytrostí, nejen zachránila bohatství své země, ale také ho pomohla nesmírně zvětšit, „*cuius opere mira cu[m] sagacitate, no[n] solu[m] patrias servavit divitias, sed [et] in i[m]mensu[m] auxit adeo.*“¹⁹¹

Kromě jiných se tato proslulá pověst rozšířila i k Argům, „*veru[m] i[n]ter alios celebri rumore ad argiuos p[er]lata est.*“ Mezi nimi nejslavnější mladý Řek Perseus, když slyšel takovou zprávu, zahořel touhou vidět nejkrásnější ženu a zmocnit se pokladů, „*inter quos P[er]seus flore[n]tissimus Achive iuve[n]tutis, audito taliu[m] relatu, in desyderiu[m] incidit, [et] vide[n]di speciosissima[m] femina[m] [et] occupa[n]di thesaurus.*“ A tak za použití prozíravosti a zbraní se zmocnil královny a zlata a vše odnesl, obtížený nejlepší kořistí se s radostí vrátil ke svým druhům, „*ibiq[ue] prude[n]tia usus [et] armis, regina[m] occupavit,*

¹⁸⁹ J. P. BERGOMENSIS, *De claris mulieribus*, fol. 24.

¹⁹⁰ R. MARTIN a kol., *Slovník řecko-římské mytologie a kultury*, s. 102.

¹⁹¹ J. P. BERGOMENSIS, *De claris mulieribus*, fol. 24.

[et] auru[m], [et] o[mn]ia sua auffer[en]s, onustus optima preda, ad suos cu[m] gaudio remeavit. “¹⁹² Tímto ukončuje Bergomensis vyprávění o životě Medúzy.

Podle mýtů a bájí se krásná Medúza jednou milovala s bohem Poseidonem přímo v chrámu Athény. Tato bohyně ji pak za trest proměnila v okřídlenou příšeru s velkými zuby, podobným kančím klům, bronzovými pažemi, šupinatým tělem a hady místo vlasů. A stejně tak dopadly i její sestry. Ten, kdo spatřil jejich tvář, se namísto proměnil v kámen. Jiné pověsti zase uvádějí, že se jako příšery již narodily.¹⁹³

S Medúzou je neodmyslitelně spjat příběh hrdiny Persea. Ten měl za úkol od krále Polydekta přinést její hlavu, neboť se král domníval, že při nebezpečné výpravě zahyne. Perseovi byli ovšem nakloněni bohové a pomohli mu svými dary. Hádes mu daroval čapku, díky které byl neviditelný, Hermés okřídlený boty, Athéna šit lesklý jako zrcadlo, aby se na Medúzu nemusel podívat přímo, a nymfy vak, do kterého pak useknutou hlavu uložil.¹⁹⁴ Cestu ke Gorgonám mu prozradily šedivé bohyně, Graie. Perseus uťal Medúzinu hlavu srpen a z jejího krku pak vyskočily dvě Poseidonovy děti, které Medúza čekala – okřídlený kůň Pegas a obr Chrýsaór.¹⁹⁵ Z krve, která kapala z její useknuté hlavy, se zrodili jedovatí hadi. I useknutá hlava Medúzy měla stále stejnou moc měnit lidí na kámen. Perseus této zbraně využil třikrát. Poprvé na obru Atlasu, který ho urazil. Podruhé na Fíneovi, odmítnutém nápadníkovi jeho ženy Andromedy, který ho napadl. A potřetí na králi Polydektovi, aby se pomstil za násilnosti, které provedl jeho matce. Poté předal hlavu Medúzy bohyni Athéně. Ta si ji připevnila na náprsní pancíř. Medúzinu hlavu nosil také na svém štítě – egidě, nejvyšší bůh Zeus. Antičtí hrdinové si pak podle tohoto vzoru zdobili štíty a pancěře obrazem hlavy Medúzy.¹⁹⁶

Bergomensis přesně tento příběh neuvádí. Zmiňuje ale, že se v poezii takovýto vymyšlený příběh objevuje, ve kterém se dočteme, že Medúza pohledem mohla měnit lidí na kámen a její psi se změnili na hady, „*locu[m] sibi poetica adinvenit fictio, qua legimus Medusam gorgonem assuetam saxeos facere quos inspiceret, eiusq[ue] canes i[n] angues versus.*“ Píše také o hněvu Athény, když jí přistihla s Poseidonem ve svém chrámu, „*ira Minerve, eo q[ui]a te[m]plu[m] eius, Neptuni co[n]cubitu viciasset.*“ A že porodila Pegasa a Persea sedícího na okřídleném koni, „*peperissetq[ue] Pegasum [et] P[er]seum equo i[n]side[n]tem alato.*“¹⁹⁷

¹⁹² J. P. BERGOMENSIS, *De claris mulieribus*, fol. 24.

¹⁹³ B. NEŠKUDLA, *Encyklopedie řeckých bohů a mýtů*, s. 86.

¹⁹⁴ Tamtéž, s. 182.

¹⁹⁵ Karl KERÉNYI, *Mytologie Řeků II: Příběhy héróů*, Praha 1998, s. 44-45.

¹⁹⁶ V. ZAMAROVSKÝ, *Bohové a hrdinové antických bájí*, s. 265.

¹⁹⁷ J. P. BERGOMENSIS, *De claris mulieribus*, fol. 24.

U kapitoly se vyskytuje pouze jedna marginální poznámka - „*Agricultura[m] no[n] e[st] asp[er]nata*,“ zemědělstvím není opovrhováno. Nachází se v místě, kde autor popisuje vztah Medúzy k zemědělství. Jiným způsobem není text členěn.

O Medúze pojednává i Giovanni Boccaccio. Rozsahově se přibližně s Jacobem Philippem Bergomensis shodují. V popisu jejího příběhu se nijak výrazně neodlišují. Boccaccio také zmiňuje její nadání v zemědělství, podle kterého získala přídomek Gorgona, i rozšíření její pověsti, následované příjezdem Persea.¹⁹⁸

Mýtus o Medúze je jedním z nejznámějších příběhů antického Řecka. Její postava či jen tvář byla vyobrazená formou soch, reliéfů či maleb již od starověku. Námětem k tvorbě se stala tisícům umělcům. Její zpodobnění se vyskytuje i v knize Jacoba Phillipa Bergomensis. Její kapitola je doplněna malou ilustrací zobrazující ženu s hady.

6.3 Historicky podložené osobnosti

Jacobus Philippus Bergomensis se ve své knize věnuje nejen mytologickým postavám a osobnostem z křesťanského prostředí (jejichž život byl často doplněn legendou, která se v průběhu let vytvořila), ale i postavám historickým. Řadí se mezi např. dcera Gaia Julia Caesara Julia, Kleopatra egyptská královna, Pompeia žena filozofa Seneky či Bona Lombarda.

Jako příklady z této skupiny osobností byly vybrány Sapphó, starořecká básnířka, Kleopatra, vládkyně Egypta, a Janna z Arku.

6.3.1 Sapphó, starořecká básnířka

Mezi ženami, o kterých Foresti ve své knize pojednává, je i několik umělkyň – malířek, např. Yrenes či Tamiris, a básnířek, např. Cornificia či Horthensia. K básnířkám se zde řadí i jedna z nejvýznamnější osobností starořecké literatury. Život Sapphó je zde popsán na 31. a 32. straně, jako 36. kapitola – *De Saphone lesbia insigni poetrice capitulum XXXVI*.

Sapphó se narodila kolem roku 620 př. n. l. na ostrově Lesbos. Bergomensis období jejího života srovnává s dobou Gaii. Uvádí, že se tato básnířka narodila do významné rodiny, „*Saphos poetrix lesbia ex claris parentibus atq[ue] honestis genita*.“¹⁹⁹ Se svým manželem, který byl pravděpodobně také urozeného původu, odešla do vyhnanství a jistý čas žila na Sicílii. Na ostrově Lesbos v té době probíhaly nepokoje a konflikty mezi aristokracií a lidem. Do své

¹⁹⁸ G. BOCCACCIO, *De mulieribus claris*, fol. 16.

¹⁹⁹ J. P. BERGOMENSIS, *De claris mulieribus*, fol. 31.

domoviny se později vrátila již jako vdova, a žila ve městě Mytileně. Z malých útržků nalezených v Egyptě lze doložit, že měla dceru Kleis.²⁰⁰

Jacobus Bergomensis popisuje Sapphó jako dívku s téměř božským talentem, „*diviniq[ue] prope ingenii puella*,“ a k takové tvorbě je zapotřebí nejen umět usilovně spojovat mnoho písmen dohromady, „*no[n] co[n]tenta solum litteras iungere plurimas*,“ ale i rozsáhlý zápal, oduševnělost, a nadání, „*sed ampliore fervore, animi, ingeniiq[ue] viva citate suasa*.“²⁰¹ Proto byla počítána mezi slavné básníky a byla jí vytvořena bronzová socha, „*[Et] propterea illi erecta fuit Statua [a]enea, [et] suo nomini dicata, eo q[ui]a inter celebres poetas fuerit numerata*.“ Ovšem její dílo bylo dochováno jen v útržcích, nedbalostí se mnohé části z nich ztratily, „*Eius tamen opera multorum neglege[n]tia amissa sunt*.“²⁰² Přesto ale byly shromážděny a vydány, např. v českém výboru *Písně z Lesbu*.²⁰³

Na Lesbu se stal Sapphiin dům domem Mús (*Museion*). Vedla v něm školu pro mladé dívky ze šlechtických rodin. Vzdělávány byly především v músických umění, jako je hudba, zpěv a tanec. Sapphiina náklonost k ženám je patrná z útržků jejích děl. Mládí a krásu žen si opakovaně brala jako motiv svých básní. Dále hlavními tématy byly báje, příroda, ale i právě události jejího kroužku, jako je příchod nové dívky, slavnosti, rozluka či přeběhnutí k jiné vzdělávací skupině, kterých bylo na ostrově více.²⁰⁴

O sklonku života a jeho konci této básnířky není doloženo mnoho informací. Váže se k němu však jistá legenda, která vznikla pravděpodobně chybným vyložením a nesprávnou kombinací jejích básní.²⁰⁵ Tato pověst však byla považována za pravdivou, a tak ji uvádí i Jacobus Bergomensis ve své práci jako skutečný konec Sapphiina života.

Kvůli nešťastné lásce, kterou byla zkažena, „*ipsa infelici amore fuit corrupta*,“ k mladíkovi Faonovi, zpívala plačtivé až truchlivé verše, které nazývali elegie, „*dicu[n]t versus flebiles ea[m] cecinisse, quos Elegos fuisse dicu[n]t*.“ Nakonec se zklamaná a zoufalá vrhla z Leukadské skály do moře a zahynula, „*frustrata, desperata, ex leucano saxo se precipitem dedit, at[que] interiit*.“²⁰⁶

²⁰⁰ Ferdinand STIEBITZ, *Sapho: osobnost, překlady a evokace*, Praha 1924, s. 9-10.

²⁰¹ J. P. BERGOMENSIS, *De claris mulieribus*, fol. 31.

²⁰² Tamtéž.

²⁰³ SAPFÓ, *Písně z Lesbu*, Praha 1978.

²⁰⁴ F. STIEBITZ, *Sapho: osobnost, překlady a evokace*, s. 11-14.

²⁰⁵ Tamtéž, s. 21.

²⁰⁶ J. P. BERGOMENSIS, *De claris mulieribus*, fol. 31-32.

Sapfó umírá přibližně kolem roku 570 př. n. l. a poslední událost, která je známá před koncem jejího života, je její výtka svému bratrovi, který obchodoval v Egyptě, za nevhodný poměr s hetérou. Dále již není více známo.²⁰⁷

Jako básnička byla uznávána a obdivována už ve starověku. „*Někteří praví, že Mús je devět, a přec je to málo. Zde je i Sapfó z Lesbu: ejhle, to desátá jest!*“, takto se o ní například vyjádřil známý filosof Platón, který Sapfó označil jako desátou múzu.²⁰⁸

Jacobus Bergomensis neuvádí v textu žádné přímé citace z básniřské tvorby Sapfó, jakými by ukázal její práci. Nezmiňuje ani žádné zdroje informací, ze kterých při svém psaní vycházel. Giovanni Boccaccio se ve svém díle *De claris mulieribus* také věnuje této básniřce. Rozsahově se oba autoři přibližně shodují, rozdíl je pouze několik řádků. Boccaccio taktéž neuvádí žádnou přímou citaci Saphiických veršů.²⁰⁹

6.3.2 Kleopatra, velká egyptská královna

Kleopatra VII. se do historie zapsala jako egyptská královna, milenka dvou nejmocnějších mužů své doby, ale také i jako vražedkyně. Jacobus Philippus Bergomensis její život ve spisu *De mulieribus claris* popisuje na stranách 43 až 45. Jedná se o šedesátou kapitolu – *De Cleopatra Egyptiorum magna regina*.

Kleopatra se narodila koncem roku 70 nebo začátkem roku 69 př. n. l. Pocházela původem z řecké dynastie Ptolemaiovců a stala se jejím posledním vládcem.²¹⁰ Jejím otcem byl Ptolemaios XII., Bergomensis ho ve své knize uvádí pod jménem Dionysius Auletes.²¹¹ Ten ve své závěti ustanovil, že po jeho smrti budou vládnout společně jeho nejstarší syn a nejstarší dcera, „*i[n] mortem venie[n]s ex testame[n]to i[n]stituit suo, ut filio[rum] natu mayor*²¹², *su[m]pta i[n] c[on]iugiu[m] Cleopatra ei[us] filia natu maiore, i[n] simul post ip[s]i[us] p[at]ris mortem regnare[n]t.*“²¹³ V Egyptě tato spoluvláda sourozenců znamenala manželství, což autor označuje jako ohavnost, která je Egyptanům vlastní, a pouze matky a dcery jsou z ní vyloučeny, „*q[ui]a familiarissima et[iam] apud Egyptios turpitudine, m[at]res filiasq[ue] ta[n]tu[m] a co[n]iugiis exclusisse, executu[m] e[st].*“²¹⁴

²⁰⁷ F. STIEBITZ, *Sapho: osobnost, překlady a evokace*, s. 24.

²⁰⁸ Tamtéž, s. 27.

²⁰⁹ G. BOCCACCIO, *De mulieribus claris*, fol. 35.

²¹⁰ Michael GRANT, *Kleopatra: královna egyptská*, Praha 2003, s. 15.

²¹¹ Ptolemaios XII. měl u svého jména ještě přídomek Theos Filopater Filadelfos Neos Dionysos, tedy Bůh, Milující otce, Milující sestru, Nový Dionýsos – M. GRANT, *Kleopatra: královna egyptská*, s. 21.

²¹² *maior*

²¹³ J. P. BERGOMENSIS, *De claris mulieribus*, fol. 43.

²¹⁴ Tamtéž.

Kleopatra na trůn nastoupila ještě za vlády svého otce a na několik týdnů, nanejvýš měsíců se stala spoluvládkyní. Rok 51 př. n. l. je tak uváděn jako „třicátý rok Auléta a první rok Kleopatry“. Po smrti otce jako spoluvládce Kleopatry nastoupil její mladší bratr, desetiletý Ptolemaios XIII., za něhož, jako nezletilého, vládla regentská rada.²¹⁵ Tato spolupráce nebyla úplně kompatibilní a došlo k vyhocení vztahů mezi Kleopatrou a radou. Kleopatra se snažila o samovládu, například na dokumentech z této doby je podepisována jako vládce pouze ona. Kromě tohoto konfliktu ohledně vedení země, situaci v říši ještě velmi zhoršovala neúroda a následně hrozící hladomor. Dalším problémem byla nastalá situace v římském impériu, kde se vyostřil konflikt mezi Pompeiem a Caesarem, dvěma zbylými triumviry. Roku 49 př. n. l. byla v Římě rozpoutána občanská válka. Pompeius se snažil získat finanční, vojenskou i námořní podporu ze zemí na východě. K těmto zemím patřil také Egypt, který přispěl např. zásobami obilí či loděmi.²¹⁶

Kvůli vyhocené situaci v Egyptě byla Kleopatra roku 48 př. n. l. nucena opustit zemi a uchýlit se do zahraničí (pravděpodobně do Arábie), kde našla podporu, aby se mohla do Egypta opět vrátit a usednout na trůn. Naproti sobě se tak postavily dvě armády, Kleopatřina a Ptolemaia XIII.²¹⁷

Mezitím si Caesar úspěšně podmanil římské impérium, Pompeius utekl ze země a uchýlil se do Egypta. Zde byl ovšem na příkaz vládce zavražděn. V zemi byly špatná vnitřní politická situace a problémy s neúrodou (kvůli malým záplavám Nilu). Za těchto okolností bylo nemyslitelné, že by se Egypt stal vojenskou základnou Pompeia. Další strach představoval příjezd Caesara, který se za svým nepřítelem vydal. Převládá tak názor, že pokud najde svého protivníka mrtvého, rychle se zase vrátí do Říma.²¹⁸

Caesar dorazil do Alexandrie pár dní po Pompeovi a předloženou hlavou soupeře nebyl vůbec nadšen. Bergomensis Caesarův příjezd popisuje jako dobytí státu, „*cu[m] civitas Alexa[n]drina a Caesare capta fuisset*.“²¹⁹ Římský vládce se rozhodl, že v Egyptě urovná vnitřní situaci. Kleopatra se vrátila do země, není zřejmé, zda na žádost Caesara či z vlastní iniciativy. V jedné z verzí příběhu je uváděno, že se do paláce dostala zabalená v koberci.²²⁰ Jacobus Bergomensis neuvádí, jakým způsobem se Kleopatra vrátila zpět do paláce, ani

²¹⁵ M. GRANT, *Kleopatra: královna egyptská*, s. 46-47.

²¹⁶ Tamtéž, s. 64-67.

²¹⁷ M. GRANT, *Kleopatra: královna egyptská*, s. 69.

²¹⁸ Tamtéž, s. 73-74.

²¹⁹ J. P. BERGOMENSIS, *De claris mulieribus*, fol. 43.

²²⁰ M. GRANT, *Kleopatra: královna egyptská*, s. 78-79.

nepopisuje první přímé setkání s římským vládcem. Stejně tak to nezmiňuje ani Giovanni Boccaccio ve své práci *De mulieribus claris*.²²¹

Caesar byl Kleopatrou okouzlen a dokázal ocenit její vzhled i inteligenci. „[Et] ip[s]e Caesar d[e]lectat[us] formositate hui[us] m[u]lieris pl[u]res noctes cu[m] ea dormisset,“ a sám Caesar, potěšen krásou této ženy, s ní mnoho nocí spal. Načež jí za tyto noci a požitky království opět udělil a potvrdil, „ta[n]de[m] q[ua]si p[rae]miu[m] noctiu[m] [et] voluptatu[m] Cleopatre exhibiturus, regnu[m] ei d[e]mo c[on]cessit [et] c[on]firmavit.“²²²

Kleopatřin nástup na trůn vyvolal v zemi vzbouření, přičemž se na stranu povstalců přidala i její mladší sestra Arsinoé. Caesarovi se podařilo povstání potlačit. Zvítězil při rozhodující bitvě v březnu roku 47 př. n. l., při které se Ptolemaios XIII. utopil v Nilu. Arsinoé byla zajata, „Arsinoe ip[s]i[us] Cleopatre sorore abducta.“²²³ Kleopatra tak zůstala královnou, ovšem podle ptolemaiovského zvyku potřebovala mužského spoluvládce. Tím se stal její druhý mladší bratr Ptolemaios XIV.²²⁴

Po pár měsících Caesar odjel zpět do Říma. Krátce poté se Kleopatře narodil syn, kterého pojmenovala Ptolemaios Caesar. Kleopatra se do Říma vypravila roku 46 př. n. l. Jedním z důvodů návštěvy znovu uzavření smlouvy o spojenectví a přátelství mezi Egyptem a Římem. Dalším pak rozvíjení blízkého vztahu s Caesarem. Zůstala zde až do roku 44 př. n. l., kdy po zavraždění Caesara odjela z Říma.²²⁵ Všechny tyto události ovšem Jacobus Bergomensis neuvádí. O Kleopatřině vztahu s Caesarem se vyjadřuje pouze v několika větách, které jsou již zmíněny výše v textu.

Po návratu do Egypta byl zabit Ptolemaios XIV. Zda ho Kleopatrou nechala otrávit, není jisté, nepravděpodobné to ovšem také není, „eu[n]de[m] adolesce[n]tulu[m] f[rat]re[m] [et] v[iru]m suum, q[ui]ntu[m]decimu[m] etat[is] age[n]te[m] a[n]num, veneno absu[m]psit.“²²⁶

Po vraždě Julia Caesara si římský svět rozdělil druhý triumvirát. Lepidus se ujal vlády v Hispánii a africké provincii, Octavianus v západní části říše a Římě, a Marcus Antonius na východě říše, kam kromě Makedonie, Malé Asie a Sýrie spadal také Egypt. A právě poslední jmenovaný muž se při své cestě na východ zamiloval do stejné ženy jako před ním Julius Caesar. Nebo spíše, jak uvádí Bergomensis, ho Kleopatra snadno svýma krásnýma očima svedla a lapila do své lásky, „Anto[n]io i[n] Syria[m] eu[n]ti, obvia[m] facta, i[n] pu[r]um]

²²¹ G. BOCCACCIO, *De mulieribus claris*, fol. 65-67.

²²² J. P. BERGOMENSIS, *De claris mulieribus*, fol. 43.

²²³ Tamtéž.

²²⁴ M. GRANT, *Kleopatra: královna egyptská*, s. 89-94.

²²⁵ Tamtéž, s. 99-101, 109.

²²⁶ J. P. BERGOMENSIS, *De claris mulieribus*, fol. 43.

ho[m]i[n]e[m] sua pulchritudi[n]e [et] lascivie[n]tib[us] oculis facile cepit, [et] i[n] amore[m] suu[m] misere d[e]tinuit, eo[que] deduxit.“ Následně také popisuje, jak tato egyptská královna nechala zabít svou sestru Arsinoé, aby odstranila veškeré pochybnosti o svém postavení vládce, a využila k tomu právě svého milence, který měl Arsinoé zabít v chrámu Diany, kam nešťastnice utekla a snažila se najít bezpečí, „*Antonii ma[n]u Arsinone[m] sorore[m] ad suspitione[m] regimi[n]is amove[n]da[m] om[n]e[m], i[n] t[em]plo Dia[n]ae Ephesine, q[uo] salute[m] q[uae]rita[n]do i[n]felix auffugerat, trucidari faceret,*“²²⁷

Marcus Antonius se na podzim roku 40 př. n. l. na příkaz Říma oženil s Octavií, sestrou Octaviana Augusta, čímž se mělo snížit napětí mezi Antoniem a Octavianem. Svou ženu ale po čase opustil a vrátil se ke Kleopatře, i když se s ní setkal až po třech letech roku 37 př. n. l.²²⁸

V další části textu se Bergomensis věnuje snaze Kleopatry rozšířit území egyptské říše a také konfliktu s Herodem Velkým, Judským králem, „*Herode Antipatris Iudeo[rum] rege*“, kterého se podle něj také pokusila svést, „*no[n] erubuit eide[m] p[er] i[n]termedios suu[m] suadere c[on]cubitu[m].*“ Herodotos ovšem nesouhlasil, naopak dokonce přemýšlel o její vraždě, „*gladio ea[m] occidere disposuerat.*“²²⁹ Je ovšem velice nepravděpodobné, že by se pro tuto možnost rozhodl. Přivolal by tím na sebe Antoniovu nenávist, která by ho stála nejen trůn, ale i hlavu.²³⁰ Nakonec ji zahrnul velkolepými dary a vypravil zpět do Egypta, „*et i[n]de amplis ab Herode susceptis munerib[us], i[n] Egyptu[m] rediit.*“²³¹

Kvůli Antoniovu rozvodu s Octavií se mezi Octavianem a Antoniem znovu vytvořilo ohnisko války, „*ob repudiu[m] Octavie, belli seminariu[m] i[n]ter Octavianu[m] [et] Antoniu[m] videbat[ur] iniectu[m].*“ Se zlatým loďstvem a purpurovými plachtami, „*purpureis velis et auro classe,*“ se pak Antonius s Kleopatrou postavili Octavianovi v námořní bitvě u Actia roku 31 př. n. l. Octavianovu ohromnému loďstvu velel Marcus Agrippa, „*ad versus quos Octavian[us] cu[m] Agrippa genero fact[us] obvi[us], cu[m] i[n]ge[n]ti classe, mira audacia eos aggressus e[st].*“ Nakonec když se zdálo, že Antonius podlehne, nejdříve ze všech, Kleopatra, se zlatou lodí, na které jela, a šedesáti dalšími se dala na útěk, „*ta[n]de[m] cu[m] succu[m]bere videre[n]tur Antonia[n]i, p[ri]ma o[mn]iu[m] insole[n]s Cleopatra, cu[m] aurea q[ua] vehebat[ur] navi, et sexagi[n]ta aliis fuga[m] cepit.*“ Antonius ji brzy následoval a po návratu do Egypta se marně snažil ubránit království, „*qua[m] mox*

²²⁷ J. P. BERGOMENSIS, *De claris mulieribus*, fol. 44.

²²⁸ M. GRANT, *Kleopatra: královna egyptská*, s. 140, 148.

²²⁹ J. P. BERGOMENSIS, *De claris mulieribus*, fol. 44.

²³⁰ Joachim BRAMBACH, *Kleopatra: Vládkyně a milenka*, Praha 2003, s. 245.

²³¹ J. P. BERGOMENSIS, *De claris mulieribus*, fol. 44.

Anto[n]i[us] subsecut[us] e[st], [et] i[n] Egyptu[m] redeu[n]tes, i[n] cassum suas vires ad defensione[m] regni. ²³²

Antonius se probodl mečem poté, co mu byl donesen mylný vzkaz o tom, že Kleopatra již spáchala sebevraždu. Po zjištění, že královna je stále naživu, ho za ní umírajícího přenesli. Po jeho smrti byl za Octavianem vyslán jeden ze strážců s touto zprávou a se zakrváceným mečem jako důkazem.²³³ Bergomensis smrt Antonia uvádí tak, že po nedosažení mírových podmínek zoufalý vešel do mauzolea králů a tam se probodl mečem, „*cu[m] fere pacis c[on]ditio[n]es peterent[ur], nec obtinerent[ur], despera[n]s Antonius (ut no[n]nulli volunt) mausoleu[m] regum intra[n]s, se se gladio i[n]teremit.*“ ²³⁴

Kleopatra ho později následovala, když se otrávila, „*suu[m] Antoniu[m] secutura, ad a[per]tis brachioru[m]*²³⁵ *venis Serpe[n]tes quosda[m] vulnerib[us] apposuit,*“ otevřela si žíly na pažích a k ranám přiložila hady. Antonius a Kleopatra byli na příkaz Octaviana pohřbeni ve společné hrobce, „*at[que] ita Antoni[us] [et] Cleopatra pessima femina, eo modo mortui, i[n] uno monume[n]to Octavia[n]i iussu una tumulati sunt.*“ ²³⁶

A tak byla tato slavná egyptská říše vyvrácena ženou. Říše, kterou úspěšně vedlo třináct králů po tři sta šest let, „*quod p[er] a[n]nos trece[n]tos et sex, sub regib[us] tredecim[us] feliciter p[er]manserat.*“ V tomto případě má autor namysli období vlády Ptolemaiovců, neboli dobu zvanou Ptolemaiovský Egypt. Přestože uvádí, že tato říše trvala 306 let a v jejím vedení se vystříдалo 13 králů, trvala ve skutečnosti let pouze 293 (323 – 30 př. n. l.) a panovníků měla celkem 16.²³⁷ O ní se více Jacobus Bergomensis rozepisuje ve své sedmé knize Kronik (*Chronicarum*), „*de q[ui]bus i[n] septimo Chronica[rum] nostra[rum] diffuse locuti sumus.*“ ²³⁸

Jacobus Philippus Bergomensis označuje Kleopatru za nejhorší ženu, „*pessima femina*“, nevěstku východních králů, „*scortu[m] orie[n]taliu[m] regu[m],*“ která se svou lakotou, krutostí a rozmařilostí stala známou celému světu, „*avaritia, crudelitate, at[que] luxuria o[mn]i mu[n]do c[on]spicua fuerit facta.*“ Zmiňuje ale také její královskou důstojnost a půvabnou tvář, „*regia dignitate [et] oris formositate.*“ Celkově je tedy vyobrazena jako lstivá žena, rozmařilá královna, která chtěla ovládnout velké muže.

²³² J. P. BERGOMENSIS, *De claris mulieribus*, fol. 24.

²³³ M. GRANT, *Kleopatra: královna egyptská*, s. 234.

²³⁴ J. P. BERGOMENSIS, *De claris mulieribus*, fol. 44.

²³⁵ *bracchium*

²³⁶ J. P. BERGOMENSIS, *De claris mulieribus*, fol. 44.

²³⁷ Pavel OLIVA, *Svět helenismu*, Praha 2001, s. 63-70.

²³⁸ J. P. BERGOMENSIS, *De claris mulieribus*, fol. 44.

Po okraji kapitoly je uvedena jediná marginální poznámka, která odkazuje na místo popisu Kleopatřiny smrti – *Cleopatre mors*. Autor zde nezmiňuje ani žádné zdroje, ze kterých při své práci čerpal. Již bylo zmíněno, že Giovanni Boccaccio se ve své knize *De claris mulieribus* také věnuje Kleopatře. Rozsahově je kapitola o dvě strany delší než zápis od Jacoba Bergomensis. Více se věnuje situaci mezi Caesarem a Pompeiem, jinak v základní struktuře textu postupují podobně a popisují stejné události. Boccaccio má také na Kleopatru negativní pohled a popisuje ji jako rozmařilou a krutou královnou.²³⁹

Kleopatra hrála dvacet let významnou roli ve světových dějinách a její příběh se také stal inspirací pro mnoho umělců. Jedním z nejslavnějších zpracování je např. tragédie *Antonius a Kleopatra* od Williama Shakespeara.

6.3.3 Jana z Arku

Jana z Arku, též zvaná Panna Orleánská (*La Pucelle d'Orléans*), se stala jednou z nejznámějších osobností celé francouzské historie. Život této mladé dívky, který netrval ani dvacet let, uvádí Jacobus Philippus Bergomensis ve své knize v kapitole pod názvem *De Ianna gallica pulcella, optima iuvencula. cap. CLVII*, na stranách 144-145.

Jana, jak ji Bergomensis nazývá – panna francouzského národa Lotrinského, „*Ianna virgo Gallice natione Lothoringensis*,“²⁴⁰ se narodila 6. ledna 1412.²⁴¹ Pocházela z pohraniční vesnice od neznámých a prostých rodičů, „*obscuris [et] hu[m]ilib[us] pare[n]tibus*.“ Bergomensis její život datuje do doby kolem roku 1448. Líčí, že jako dívka často hlídala stádo ovcí na pastvě, „*cu[m] quib[us] pascendo pecora obversabat[ur]*,“ a někdy běhala s kopím v ruce jako silný rytíř, „*[et] aliqua[n]do curre[n]do hasta[m] ut fortis eques manu carpebat*.“ Během tohoto cvičení se stala velmi silnou ženou, „*per huiusmodi aute[m] exercitatio[n]es mulier evasit fortissima*.“²⁴²

Bergomensis popisuje Janu jako dívku nízkého vzrůstu s venkovskou tváří a černými vlasy, ale celkově tělesně velmi zdatnou, „*erat e[n]im brevi quide[m] statura, rusticanaq[ue] facie, [et] nigro capillo, sed toto corpore prevalida*,“ která si po celý svůj život uchovala panenství, „*que p[er] o[mn]e[m] vita[m] suam, illibata[m] servavit virginitat[em]*,“ a především byla ochránkyní víry, „*[et] religion[is] app[ri]me custos extitit*.“ Její řeč byla

²³⁹ G. BOCCACCIO, *De mulieribus claris*, fol. 65-67.

²⁴⁰ J. P. BERGOMENSIS, *De claris mulieribus*, fol. 144.

²⁴¹ Colette BEAUNEOVÁ, *Jana z Arku*, Praha 2018, s. 28.

²⁴² J. P. BERGOMENSIS, *De claris mulieribus*, fol. 144.

podle zvyku žen této země dost prostá, „*eius s[er]mo satis ex more feminar[um] illi[us] patrie levis erat.*“²⁴³

V té době král Angličanů Jindřich vedl hroznou válku proti Karlu, toho jména sedmého, králi Francouzů, a připravil ho o větší část jeho království, „*ea igitur te[m]pestate Henricus Anglo[rum] rex, atrox bellu[m] Carolo eius no[min]is septimo Franco[rum] regi i[n]tulerat, eide[m]q[ue] maiore[m] regni sui partem ademerat.*“²⁴⁴ Francouzské království bylo rozděleno na tři části, anglickou Normandii, anglo-burgundskou severní Francii a jižní Francii, která jako jediná zůstala pod kontrolou dauphina, Karla VII.²⁴⁵ Od roku 1415 se země nacházela ve třetí etapě rozsáhlého konfliktu mezi Anglií a Francií, Stoleté válce.

Jana začala slýchat hlasy kolem třináctého roku svého života, tedy přibližně roku 1425. Uchovávala je v tajnosti, ovšem během následujících tří let se ozývaly častěji a nabádaly ji, aby odešla do Francie.²⁴⁶ Bergomensis zmiňuje až Janino vidění, které jí přimělo odejít. Popisuje, že se to stalo, když jí bylo šestnáct let ve velmi prosté kapličce, kde usínala, když se schovávala před deštěm, „*tu[m] hec virgo dum hec agerent[ur], co[n]tigit (pasce[n]do pecora) i[n] sacello quoda[m] vilissimo, ad declinanda[m] pluviam obdormire.*“ V tu chvíli se jí zdálo, že ji ve snu zjevil Bůh, aby ji varoval, „*quo i[n] tempore, visa est, se i[n] somnis a deo qui se illi oste[n]derat admoneri, tumq[ue] sextu[m] [et] decimu[m], tantu[m] modo agebat annum.*“ Toto varování ji vyděsilo, okamžitě (nedbala stáda, které pásala) se vypravila do tábora ke králi, „*qua admonitio[n]e permota, co[n]festim (grege omissa que[m] pascebat) i[n] castra ad regem est profecta.*“²⁴⁷

První, koho musela přesvědčit o svém poslání, byl Robert z Baudricourtu, který bránil obléhanou pevnost Vaucouleurs. Až na několikátý pokus dal své svolení a poskytl jí prostředky a doprovod, aby se dostala na dvůr Karla VII. Do Chinonu, kde se nacházel král, dorazila na konci února 1429. Král nikdy nikoho nepřijímal sám, vždy byl v doprovodu několika rádců. Obzvláště měl-li to být rozhovor s neznámou dívkou, která mohla mít nečisté úmysly nebo být vyšinutá.²⁴⁸

Ke králi ji nechtěli pustit, šlechtici a komorníci jí pohrdali, „*obrem primiores [et] cubicularii aspernant[ur] puellam.*“ Kárali ji, tvrdými i drsnými slovy ji nadávali, protože byla tak smělá, a tak drzá a nerozumná, „*unde ea[m] castigaba[n]t [et] duris v[er]bis atque*

²⁴³ J. P. BERGOMENSIS, *De claris mulieribus*, fol. 144.

²⁴⁴ Tamtéž.

²⁴⁵ C. BEAUNEOVÁ, *Jana z Arku*, s. 86.

²⁴⁶ Régine PERNOUDOVÁ, *Život Jany z Arku*, Brno 1994, s. 17.

²⁴⁷ J. P. BERGOMENSIS, *De claris mulieribus*, fol. 144.

²⁴⁸ C. BEAUNEOVÁ, *Jana z Arku*, s. 87-88.

aspere i[n]crepaba[n]t, q[ui]a ta[m] audax, ta[m]q[ue] petula[n]s [et] temeraria ess[et].“ Ona nicméně byla velmi posílená a pobízená, ve svém úkolu vytrvat, „*illa nihilomin[us] adeo co[n]fortata [et] i[m]puls[us], i[n] p[ro]posito persevera[n]s.*“²⁴⁹

Nakonec ke králi byla předvedena. Sdělila mu, že přišla na příkaz všemohoucího Boha, aby mu přinesla pomoc a on tak mohl získat zpět své ztracené království, „*o[mn]ipote[n]tis dei imp[er]io, ad ope[m] tibi ferre[n]da[m], qua regnu[m] tuu[m] amissum recup[er]es,*“ a že se má stát velitelkou celého jeho vojska. Všemohoucí Bůh tak ukázal, vybral slabé a opovržení hodné, aby zmátl silné, „*o[mn]ipote[n]ti deo sic visu[m] e[st], i[n]firma [et] co[n]tempribilia eligere, ut fortia co[n]fu[n]dat.*“ Král byl překvapen a zmaten. Dál se jí ptal a konstatoval, že toto není její místo, ale pravomoc vojensky nejzkušenějších a nejlépe vycvičených mužů, „*sed iure militari p[er]itissimo[rum], exercitissimorumq[ue] viro[rum].*“ Jana s pevným výrazem a beze strachu okamžitě odpověděla, „*co[n]stanti vultu [et] intrepido, co[n]festim respo[n]dit.*“ Prosila krále, aby se dál neptal a neztrácel čas, pokud mu záleží na bezpečí jeho království. Po následném rozhovoru král oznámil, že je velitelkou celého jeho vojska, všichni předáci souhlasili, „*evestigio illa[m] totius sui exercit[us] duce[m] enu[n]ciavit*²⁵⁰, *cu[n]ctis primioribus acclamantib[us].*“ Téměř neuvěřitelná a neslýchaná věc, „*res p[ro]pe i[n]credibilis [et] inaudita.*“ Když si všimnete, že tolik velmožů i sám král, nejvíce vycvičený ve válkách, se podřizuje vládě mladé šestnáctileté dávký, která byla vybrána ze svého stáda ovcí a nápadníků, „*si animadverteris tot pri[n]cipes, rege[m]q[ue] ip[su]m i[n] bellis exercitarissimos, se se i[m]p[er]io adolesce[n]tulae sexdecim a[n]nos nate subicere, que ovium [et] suu[m] vel proco[rum] gregis excerpta fuerat.*“²⁵¹

Jana byla oblečena do mužského oděvu a vyzbrojena. S částí vojenských sborů vytáhla k městu Orléans, aby ho zprostila obléhání, „*que cu[m] parte copia[rum] terrestri itinere equo i[n]vecta co[n]te[n]dit, ad Aureliana[m] urbe[m] obsidione solue[n]dam.*“ Když dorazila k nepříteli sama okamžitě bojovala největší silou, „*ip[s]a aut[em] cu[m] ad hostem p[er]venisset exte[m]plo ma[n]um, su[m]ma vi c[on]seruit.*“ V tomto konfliktu a bitvě byl vůdce celé nepřátelské armády s deseti tisíci Angličany ihned zabit, „*in quo q[ui]de[m] c[on]flictu [et] p[rae]lio, dux toti[us] hostilis, exe[m]cit[us] cu[m] decem milib[us] Anglo[rum] evestigio fuit i[n]terfectus.*“²⁵²

²⁴⁹ J. P. BERGOMENSIS, *De claris mulieribus*, fol. 144.

²⁵⁰ *enuntiavit*

²⁵¹ J. P. BERGOMENSIS, *De claris mulieribus*, fol. 145.

²⁵² Tamtéž.

Obléhání města Orléans Angličany trvalo již od října 1428. Bylo to velké a vážené město, které mělo svůj význam strategický – mostem se vstupovalo do kraje Sologne, tak i symbolický – jednalo o starobylé město Kapetovců. Hlavním problémem obléhaného města byl nedostatek potravin. K jedné výpravě, která měla dovnitř města dostat zásoby, se připojila i Jana. Do Orléansu přišla 29. dubna 1429. Rozhodující chvíle nastala 7. května, kdy boje okolo pevnosti a mostu trvaly celý den a skončily pro tuto mladou dívku vítězně. Angličané ustoupili a obléhání skončilo. Orleánští to většinou pokládali za Boží zázrak, za který byli vděční přítomnosti Jany.²⁵³

Bergomensis zmiňuje, že tuto událost mu vážně vylíčil nejlepší a zámožný svědek Guiliemus Guaschus, tehdy královský dvořan, podle toho, co slyšel a viděl, „*ha[n]c q[ui]de[m] re[m] gesta[m] q[ui]da[m] opti[m]us [et] locuplex²⁵⁴ testis, vir clarissimus, no[m]i[n]e Guilielmus Guaschus serio mihi exposuit, tunc regius Aulicus, prout audierat [et] viderat.*“

Dále také uvádí, že Jana bojovala s nepřáteli dalších osm let, „*post hoc per octo a[n]nos co[n]tinuos, tricies cu[m] hoste iusto prelio co[n]fligit.*“²⁵⁵ Toto je ovšem mylné tvrzení. Janin život skončil o dva roky později. Kromě bojů u Orléansu, autor nepopisuje žádné další válečné střetnutí nebo osvobozování obklíčených měst (př. Troyes či Compiègne). Nezmiňuje ani získání Remeše, kde byl pak 17. července korunován dauphin Karel na krále Karla VII. Samotnou korunovaci a pomazání už ale uvádí, „*imunctus itaq[ue] rex atq[ue] ex more corona donatus,*“ neboť podle starého zákona není povoleno francouzskému králi jinde než v tomto městě být pomazán, „*vetere e[n]im lege no[n] licet Franco[rum] rege[m], alibi, q[ua] ea i[n] urbe co[n]secrari.*“²⁵⁶

Jana předpověděla nejen, že zemře, ale také druh své smrti, „*no[n] solu[m] se moritura[m], sed [et] genus sue mortis, cu[n]ctis p[rae]dixit.*“ Neboť byla přece jen v bitvě samotnými Angličany zajata a násilím odvedena do města Remeše, „*na[m] ab ip[s]is Anglis ta[n]de[m] i[n] prelio capta, [et] ad Reme[n]sem urbe[m] viole[n]ter p[er]ducta.*“²⁵⁷ Toto je další odklon autora od skutečnosti. Jana byla zajata Burgundány (v květnu 1430), a ti ji posléze předali Angličanům, kteří za místo vězení a soudu zvolili Rouen. Tam byla odvedena 23. prosince 1430 a zbývaly jí pouze čtyři měsíce života.²⁵⁸

²⁵³ C. BEAUNEOVÁ, *Jana z Arku*, s. 197-201.

²⁵⁴ *locuples*

²⁵⁵ J. P. BERGOMENSIS, *De claris mulieribus*, fol. 145.

²⁵⁶ Tamtéž.

²⁵⁷ Tamtéž.

²⁵⁸ C. BEAUNEOVÁ, *Jana z Arku*, s. 301-302.

Byla obviněna z čarodějnictví a umění magie, a nakonec odsouzena k nejkřutější smrti ohněm, „*venefitii [et] artis magicae vicio i[n]cusata, sevissima ignis morte, demu[m] da[m]nata e[st]*.“ A to byl konec tak velkého panenského života, který tímto nejkřutějším trestem, tato tak neslýchaně statečná žena, byla nezaslouženě zabita, „*et hic ta[n]te virginis vitae finis fuit, quo q[ui]de[m] atrocissimo supplicio, hec ta[m] i[n]audite virtutis mulier, i[n]dignae occisa est.*“²⁵⁹ Jana byla upálena 30. května 1431. Zemřela ve svých devatenácti letech²⁶⁰, což na začátku kapitoly Bergomensis chybně uvádí, že jí bylo dvacet čtyři let, když byla v nejvyšší mravní čistotě spálena ohněm, „*cu[m] q[ua]rtu[m] [et] vigesimu[m] ta[n]tu[m]mo[do] ageret a[n]mu[m], i[n] su[m]ma castitate d[e]cessit, igne cremata.*“

Král Ludvík, nastupující po svém otci, dost těžce nesl tak potupnou smrt takové dívky, „*Ludovicus autem rex, postea p[at]ri succede[n]s, egre admodu[m] ferens morte[m] tam i[n]digna[m], ta[n]te viraginis.*“ Obrátil se proto na papeže Pia II., aby poslal do Francie dva své zástupce zkušené v právu, kteří by případ znovu prošetřili. Když dorazili do Francie, nechali si předvolat dva ze zbylých radních a případ svědomitě a pečlivě přezkoumali. Zjistili, že nejnevinější žena byla křivě odsouzena, a všechno proti ní bylo vymyšlené, „*deprehe[n]deru[n]t pla[n]e muliere[m] i[n]noce[n]tissimam falso fuisse damnata[m], ac o[mn]ia co[n]ficta contra ip[s]am extitisse.*“ Z těchto důvodů byli oba stejným trestem postiženi, který sami na nejnevinější pannu předtím vyhlásili, „*quas ob res utrosq[ue], eode[m] mortis supplicio affecerunt, q[uo] ipsi in inoce[n]tissima[m] virgine[m] diu ante promulgaveru[n]t.*“ K tomu odsouzení bylo přidáno, aby kosti dvou dalších mrtvých soudců byly vykopané z jejich hrobů a rovněž spáleny, „*atq[ue] huic damnatio[n]i additu[m] est, ut duorum alio[rum] iudicu[m] mortuo[rum] ossa, e sepulchris²⁶¹ effossa igni similiter cremarentur.*“²⁶²

Roku 1456, dvacet pět po vynesení rozsudku v Rouenu, proběhl druhý tzv. zrušovací proces, na žádost krále Karla VII. (ne Ludvíka, jak uvádí Bergomensis). Přičemž byl tentokrát velice důkladně a podrobně prošetřován. 7. července 1456 byla slavnostně vyhlášena neplatnost prvního procesu, který Janu odsoudil jako kacířku.²⁶³

²⁵⁹ J. P. BERGOMENSIS, *De claris mulieribus*, fol. 145.

²⁶⁰ Na otázku věku při odsuzujícím procesu Jana odpovídala, že je jí asi devatenáct. Nic bližšího nevěděla, neznala datum svého narození. - C. BEAUNEOVÁ, *Jana z Arku*, s. 29.

²⁶¹ *sepulchris*

²⁶² J. P. BERGOMENSIS, *De claris mulieribus*, fol. 145.

²⁶³ R. PERNOUDOVÁ, *Život Jany z Arku*, s. 105.

Těmito zásluhami a neslýchanými činy, „*quibus quide[m] meritis [et] inauditis facinorib[us]*“,“ je Jana právem přiřazena mezi slavné ženy, „*Ianna hec pulcella, merito a nobis claris mulieribus venit hic applicanda.*“²⁶⁴

Jacobus Philippus Bergomensis představuje Janu z Arku jako neslýchaně statečnou ženu, „*i[n]audite virtutis mulier*“, vynikající mladou ženou, „*optima iuvencula*“, či nejnevinnější pannu, „*inoce[n]tissima[m] virgine[m]*“. Jedním zdrojem svých informací, který v textu uvádí je vyprávění svědka událostí Guiliema Guascha. Jméno tohoto královského dvořana je i uvedeno v marginální poznámce na kraji strany – *Gulielm Guaschus nobilis*.

V knize Giovanniho Boccaccia se kapitola o Janě z Arku pochopitelně nevyskytuje.²⁶⁵ Spis *De claris mulieribus* byl sepsán v letech 1361-1362, tedy přibližně o šedesát let dříve než se tato významná žena narodila.

Jana se nedožila ani dvaceti let, přesto se stala pro svět nezapomenutelnou díky svému působení, které trvalo pouhé dva roky v rozsáhlém stoletém konfliktu.

²⁶⁴ J. P. BERGOMENSIS, *De claris mulieribus*, fol. 145.

²⁶⁵ G. BOCCACCIO, *De mulieribus claris*, Ulm 1473.

Závěr

Augustiniánský mnich Jacobus Philippus Bergomensis vytvořil za svůj život dvě významná díla, a to *Supplementum chronicarum*, soubor všeobecných dějin, a *De claris mulieribus*, sbírku biografii slavných a významných žen. Nepatří však mezi přední autory své doby a není tak uveden v hlavní literatuře, která se zabývá latinsky píšícími autory.

Dílo *De claris mulieribus* v sobě zahrnuje 186 biografii významných žen, přestože v obsahu knihy jich je uvedených 192. Zpočátku knihy jsou uvedeny ženy z dob starověku. Autor zde zahrnuje postavy biblické, mytologické i historicky podložené. Nejvíce zastoupené jsou ovšem světice a mučednice z dob raného křesťanství. Nechybí ani ženy z období bližšího autorovi současnosti. Představují kladné i záporné příklady ženského chování, které mají sloužit jako povzbuzení k větší morálce a zbožnosti (stejně jako jiná hagiografická díla). Historické události jsou naopak odsunuty do pozadí. Jedná se tedy spíše o dílo hagiografické než historiografické. Mezi hodnoty, které autor u žen vyzdvihuje, patří zbožnost, intelekt i krása.

Hlavním cílem této práce byla obsahová analýza textu o devíti vybraných osobnostech. Prvními třemi byly ženy z křesťanské a biblické oblasti. Kapitola o Panně Marii zaujímala první místo v knize a byla obsahově nejrozsáhlejší. Autor se s popisem jejího života velice shoduje s biblickým textem. Rovněž život Evy, první ženy, je uveden téměř stejně, jako je popsán v knize Starého zákona Genesis. Jako třetí je rozebraný příběh svaté Kateřiny Alexandrijské.

Dalšími třemi jsou ženy vyskytující se v mytologii. Jedná se o Minervu, bohyni moudrosti, Dianu, bohyni lovu, a Medúzu, jednu z Grogon. Přestože se jedná o postavy mytologické, neexistující, autor se je snaží dobově zařadit. Často jejich život časově přirovnává k době nějaké jiné významné osobnosti či události.

Posledními třemi jsou osoby historicky podložené. Život básničky Sapphó popisuje Jacobus Bergomensis v krátké kapitole a mylně zde uvádí způsob její smrti, za který pokládá legendu, která byla v pozdějších letech vyvrácena. Vládkyni Egypta Kleopatru líčí jako rozmařilou královnu a lstivou ženu. Posledním rozebraným textem, byla kapitola o Janě z Arku. U její osoby autor uvádí chybnou dataci (zařazuje ji přibližně o dvacet let později) a chybný věk (zemřela ve svých 19 letech, Bergomensis uvádí 24 let).

Všechny osobnosti byly také porovnány s knihou Giovanniho Boccaccia, který v šedesátých letech 14. století vytvořil podobnou knihu *De mulieribus claris*. Boccaccio se věnuje spíše osobám stravěkým – mytologickým a historickým, světice ve své knize neuvádí.

Častým jevem vyskytujícím se v kapitolách, jsou vymyšlené promluvy postav. Text není nijak výrazně členěn. Po okrajích stran se vyskytují marginální poznámky. Jejich počet (či

zda jsou vůbec udány) závisí na délce textu a významných činech a vynálezech, které daná osoba učinila. Slouží k lepší orientaci čtenáře v textu.

Autor neuvádí přesné zdroje svých informací. Na biblické texty se odkazuje pouze obecně, např. zmíní jméno apoštola, aniž by uvedl přesný list, z něhož cituje, nebo verš, který uvádí, či je pouze parafrázuje. U postavy Jany z Arku zmiňuje očitého svědka, Guiliema Guascha, který mu o daných událostech vyprávěl.

U každé osobnosti je snaha chronologicky ji zařadit do určité doby. Jak už bylo zmíněno, i u postav biblických a mytologických se autor pokouší o dataci a jedná o nich jako o postavách historických.

Celá kniha je věnována královně Beatrix Neapolské, která je v sekundární literatuře vždy líčena jako pyšná a panovačná žena bez morálních zásad, přesto ji Jacobus Philippus Bergomensis v předmluvě svého díla popisuje jako nezbožnější a dobrotivou královnu.

Seznam použité literatury a pramenů

Prameny

BERGOMENSIS, Jacobus Philippus, *De claris mulieribus*, Ferrara 1497.

BOCCACCIO, Giovanni, *De mulieribus claris*, Ulm 1473.

RAVISIUS, Johannes (Ed.), *De memorabilibus et claris mulieribus: aliquot diversorum scriptorum opera*, Paříž 1521.

Bible – překlad 21. století, Praha 2019.

Použitá literatura

ATTWATER, Donald, *Slovník svatých*, Rudná u Prahy 1993.

BAUEROVÁ, Anna, *Tisíc jmen v kalendáři*, Praha 1992.

BEAUNEOVÁ, Colette, *Jana z Arku*, Praha 2018.

BIČ, Miloš, *Výklady ke Starému zákonu I: Zákon Genesis, Exodus, Leviticus, Numeri, Deuteronomium*, Praha 1991.

BRAMBACH, Joachim, *Kleopatra: Vládkyně a milenka*, Praha 2003.

BURIAN, Jan, *Římské impérium: Vrchol a proměny antické civilizace*, Praha 1994.

CURTIUS, Ernst Robert, *Evropská literatura a latinský středověk*, Praha 1998.

ČECHURA, Jaroslav, *Královská trilogie – Ženy a milenky českých králů*, Praha 1997.

ČERNÝ, Václav – PELÁN, Jiří, *Italská renesanční literatura*, Praha 2020.

ČEŠKA, Josef, *Zánik antického světa*, Praha 2000.

DE VORAGINE, Jakub, *Legenda aurea*, Praha 1998.

FORD, Philip – BLOEMENDAL, Jan – FANTAZZI, Charles, *Brill's Encyclopaedia of the Neo-Latin World*, Brill 2014.

FRATINI, Lucia Megli, *Foresti, Jacopo Filippo*, in: *Dizionario biografico degli italiani*, Řím 1997. Dostupné z: [https://www.treccani.it/enciclopedia/giacomo-filippo-foresti_\(Dizionario-Biografico\)/](https://www.treccani.it/enciclopedia/giacomo-filippo-foresti_(Dizionario-Biografico)/)

FRIEDRICH, Gustav, *Rukověť křesťanské chronologie*, Praha 1997.

GELMI, Josef, *Papežové: od svatého Petra po Jana Pavla II.*, Praha 1994.

GRANT, Michael, *Kleopatra: královna egyptská*, Praha 2003.

GRAVES, Robert, *Řecké mýty*, Praha 2004.

KERÉNYI, Karl, *Mytologie Řeků I: Příběhy bohů a lidí*, Praha 1996.

KERÉNYI, Karl, *Mytologie Řeků II: Příběhy héróů*, Praha 1998.

KONTLER, Laszló, *Dějiny Maďarska*, Praha 2008.

KOBUSCH, Theo, *Filosofie vrcholného a pozdního středověku*, Praha 2013.

KUŤÁKOVÁ, Eva a kol., *Slovník latinských spisovatelů*, Praha 1984.

LEONARDI, Claudio (ed.), *Středověká latinská literatura (6. – 15. století): Příručka*, Praha 2015.

MACEK, Josef, *Tři ženy krále Vladislava*, Praha 1998.

MAREK, Václav – KOPŘIVA, Milan a kol., *Slovník antické kultury*, Praha 1974.

MARTIN, René a kol., *Slovník řecko-římské mytologie a kultury*, Praha 1993.

MICHAUD, Lous-Gabriel, *Foresti, Jacques-Philippe*, in: *Biographie universelle ancienne et moderne: histoire, par ordre alphabétique, de la vie publique et privée de tous les hommes qui se sont fait remarquer par leurs écrits, leurs actions, leurs talents, leurs vertus ou leurs crimes*, Paříž 1856, díl 14.

NEŠKUDLA, Bořek, *Encyklopedie řeckých bohů a mýtů*, Praha 2003.

OLIVA, Pavel, *Svět helenismu*, Praha 2001.

OVIDIUS, *Proměny*, přeložil Ferdinand Stiebitz, Praha 1958.

PERNOUDOVÁ, Régine, *Život Jany z Arku*, Brno 1994.

RAVIK, Slavomír, *Velká kniha světců*, Praha 2002.

SAPFÓ, *Písně z Lesbu*, Praha 1978.

SCHAUBER, Vera – SCHINDLER, Hanns Michael, *Rok se svatými*, Praha 2002.

STIEBITZ, Ferdinand, *Sapho: osobnost, překlady a evokace*, Praha 1924.

VONDRUŠKA, Isidor, *Životopisy svatých v pořadí dějin církevních I*, Praha 1930.

ZAMAROVSKÝ, Vojtěch, *Bohové a hrdinové antických bájí*, Praha 1996.

ZOUHAR, Jakub – POLEHLA, Petr, *Přehled církevní historiografie na Západě do konce osvícenství*, Červený Kostelec 2018.

Internetové zdroje

Getty Research Institute: Free Books, Free Texts, Free Download, Borrow and Streaming, Internet Archive. *Internet Archive: Digital Library of Free & Borrowable Books, Movies,*

Music & Wayback Machine [online]. Dostupné z: <https://archive.org/details/getty?tab=about> [cit. 22. 4. 2022]

Giovanni Boccaccio – Italian poet and scholar, *Encyclopedia Britannica, Britannica* [online]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/biography/Giovanni-Boccaccio> [cit. 21. 4. 2022]

Sedm radostí Panny Marie – Sedmiradostná cesta. *Sedmiradostná cesta* [online]. Dostupné z: <https://sedmiradostnacesta.com/sedm-radosti-pm/> [cit. 13. 4. 2022]

Seznam příloh

Příloha č. 1. – Abecední seznam osobností uvedený v obsahu knihy *De claris mulieribus*.

Příloha č. 2. – Seznam osobností dle pořadí v knize *De claris mulieribus*.

Příloha č. 3. – Dřevoryt vyobrazující předání spisu *De claris mulieribus* královně Beatrix.

Příloha č. 4. – Minerva, bohyně moudrosti – ukázka textu a ilustrace (fol. 17)

Přílohy

Příloha č. 1. – Abecední seznam osobností uvedený v obsahu knihy *De claris mulieribus*.

1. Affra martyr	35. Catherina Senensis sancta	68. Eva omnium parens
2. Agata martyr	36. Catherina forolivii	69. Euphemia martyr
3. Agnes martyr	37. Cecilia martyr	70. Euphrasia martyr
4. Agrippina Neronis mater	38. Ceres frugum dea	71. Euphrosina virgo
5. Alburnea sibylla	39. Cesarea Persarum regina	72. Eugenia martyr
6. Amalasunta regina	40. Cyrilla Romana	73. Eulalia martyr
7. Amalthea sibylla	41. Cyrces maga	74. Eustochium virgo
8. Anastasia martyr	42. Claudia vestalis	
9. Angela nugarola	43. Claudia alia	75. Fabiola Romana
10. Antonia. M. Antonii	44. Clara virgo minorum	76. Faustina Augusta
11. Appollonia martyr	45. Clara de Montefalco virg	77. Fausta martyr
12. Apostola hybero[rum]	46. Cleopatra regina	78. Felicitas martyr
13. Aragnes asiatica	47. Columba martyr	
14. Argia Adrasti filia	48. Concordia martyr	79. Gaya cirilla ethrusca
15. Artemisia regina	49. Coniuges cymbrorum	80. Galla placidias sancta
16. Asella virgo. Ro.	50. Cornificia poetrix	81. Geissilla regina
17. Athalia regina	51. Constantia imperatrix	Ungarorum
18. Aurea Abbatissa	52. Constancia alexandri forti	82. Genebria Gambara
	53. Cristina martyr	83. Genebria Bononiensis
19. Baptista prima		84. Grata virgo Bergomensis
20. Baptista urbini ducissa	54. Damisella Triulcia virgo	85. Grisildis marchionissa
21. Barbara martyr	55. Delbora prophetissa	
22. Barbara gongiaga	56. Demetrias martyr	86. Heccuba Troyana
23. Blanchamaria ducissa	57. Demetrias Romana	87. Helena Solis filia
24. Blanca mirandulana	58. Diana que et luna	88. Helena Constantini mater
25. Blandina martyr	59. Dido Cartaginensis	89. Helena Andebianorum
26. Blesilla romana	60. Domicilla martyr	regina
27. Beatrix fortia	61. Dorothea martyr	90. Helena Utinensis
28. Bona Lombarda	62. Dripetrua regina	91. Herithrea amazonum
29. Brigida virgo		92. Hester Hebrea
30. Brigida suetia sancta	63. Elisa fortia	93. Hippolita Alphonsi uxor
	64. Elisabeth sancta	94. Horthensia poetrix
31. Camilla regina	65. Elisabeth Hispaniarum	
32. Cassandra troyana	regina	95. Ianna Gallica pulcella
33. Cassandra veneta	66. Emerentiana martyr	96. Io que et Isis regina
34. Catherina virgo et martyr	67. Erithrea sibylla	97. Ippo nobilis Greca

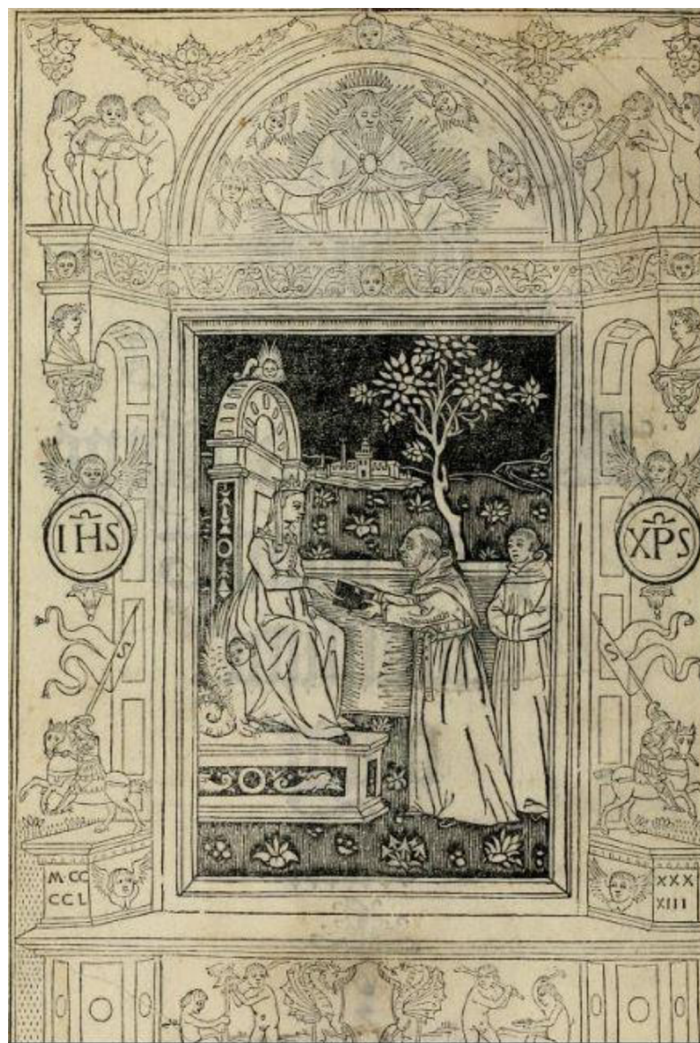
98. Ioanna regina
99. Ioanna papissa
100. Isabella prima regina
101. Isabella sekunda regina
102. Isotha nugarola
103. Iudith Hebraea
104. Iuliana martyr
105. Iulia Pompei uxor
106. Iuno magna dea
107. Iustina martyr Patavina
108. Iustina alia martyr
109. Leonora Estensis
110. Leucadia martyr
111. Lucia virgo et martyr
112. Lucia alia sancta
113. Lucretia Romana
114. Mammea regina
115. Mammea augusta
116. Mantho Thebanorum regina
117. Marcella Romana optima
118. Marcellina divi Ambrosii
119. Marcia optima pictrix
120. Margarita martyr
121. Margarita Anglorum regina
122. Margarita dacorum regis filia
123. Maria mater Domini nostri
124. Marianes Hebraea
125. Maria Magdalena
126. Maria Egyptiaca
127. Maria Puthelona
128. Maria Montisferrati
129. Marpesia amazona
130. Martina martyr
131. Martia R. pictrix
132. Martha hospita Christi
133. Mathildis comitissa
134. Maxentia tridentina
135. Medea Colcorum regina
136. Medusa que Gorgonis dicitur
137. Melania Romana sancta
138. Minerva que et Palas
139. Monica divi Augustini mater
140. Nicaula que et Sabba regina
141. Nicostrata que et carmentis
142. Niobes Thebanorum regina
143. Olda prophetes
144. Olympias Alexandri magni
145. Ops magna
146. Orithea amazona
147. Panthasilea amazona
148. Pamphiles Greca
149. Paula Romana sancta
150. Paula Gorgiaga
151. Penolopes Ulixis uxor
152. Petronilla virgo
153. Polyxena Troyana
154. Popea Senece uxor
155. Portia Bruti uxor
156. Praxedes et Pudentiana sancte
157. Proba centona
158. Radegundis regina
159. Rhea seu ops magna
160. Reparata virgo sancta
161. Rizarda Estensis
162. Ruffina et secunda ma.
163. Sabina popea Neronis uxor
164. Sabina sancta
165. Sapho Lesbia poetrix
166. Sapho altera
167. Sarra Abrae uxor
168. Scholastica virgo
169. Semiramis regina
170. Semigunda imperatrix
171. Serapia martyr
172. Symphoriosa martyr
173. Sophia matrona sancta
174. Sophonista regina
175. Sulpicia Romana
176. Sulpicia alia Lentuli uxor
177. Thamiris regina
178. Tamiris pictrix
179. Tecla virgo et martyr
180. Theodolinda regina
181. Tertia Hemilia Scipionic uxor
182. Triaria Romana
183. Tripetrua regina
184. Veturia Coriolani mater
185. Victoria martyr
186. Ursula virgo et martyr
187. Ursina Torella
188. Ypermestra regina
189. Ypsicreteia Mitridatis uxor
190. Yrenes pictrix
191. Yrenes imperatrix
192. Zenobia regina

Příloha č. 2. – Seznam osobností dle pořadí v knize *De claris mulieribus*.

1. Marie mater Domini nostri	35. Gaya cyrilla Ethrusca	72. Martha hospita Christi
2. Eva omnium parens	36. Saphone Lesbia poetrix	73. Maria Magdalena
3. Sarra Abrae uxor	37. Saphone altera	74. Tecla virgo et martyr
4. Semiramis regina	38. Olda prophetes	75. Dominicilla martyr
5. Minerva que et Palas	39. Thamara regina	76. Triaria Romana
6. Rhea seu ops magna	40. Amalthea sibylla	77. Serapia martyr
7. Iuno magna Dea	41. Iudith Hebraea	78. Sabina sancta
8. Io que et Isis regina	42. Lucretia Romana	79. Symphoriosa martyr
9. Ceres frugum Dea	43. Veturia Coriolani mater	80. Praxedes et Pudentiana
sancte
10. Marpesia amazona	44. Hippolita Alphonsi uxor	81. Faustina Augusta
11. Ypermestra regina	45. Tamiris pictrix	82. Felicitas martyr
12. Diana que et Luna	46. Hester Hebraea	83. Cecilia martyr
13. Niobes Thebanorum
regina	47. Artemisia regina	84. Martina martyr
14. Aragnes Asiatica	48. Olympias Alexandri
magni	85. Blandina martyr
15. Delbora prophetissa	49. Claudia vestalis	86. Agata martyr
16. Erithrea sibylla	50. Yrenes pictrix	87. Apollonia martyr
17. Medea Colcorum regina	51. Martia R. pictrix	88. Reparata virgo sancta
18. Orithrea amazona	52. Sulpicia Romana	89. Victoria martyr
19. Argia Adrasti filia	53. Sophonista regina	90. Eugenia martyr
20. Mantho Thebanorum
regina	54. Tertia Hemilia Scipionic
uxor	91. Ruffina et secunda ma.
21. Medusa que Gorgonis
dicitur	55. Dripetrua regina	92. Sophia matrona sancta
22. Nicostrata que et
carmentis	56. Claudia alia	93. Zenobia regina
23. Panthesilea amazona	57. Ypsicreteia Mitridatis uxor	94. Columba martyr
24. Helena Solis filia	58. Iulia Pompei uxor	95. Agnes martyr
25. Hecuba Troyana	59. Coniuges cymbrorum	96. Emerentiana martyr
26. Polyxena Troyana	60. Cleopatra regina	97. Eulalia martyr
27. Cassandra Troyana	61. Portia Bruti uxor	98. Leocadia martyr
28. Penelopes Ulixis uxor	62. Horthensia poetrix	99. Iustina martyr Patavina
29. Cyrces maga	63. Cornificia poetrix	100. Iustina alia martyr
30. Camilla regina	64. Sulpicia alia Lentuli uxor	101. Iuliana martyr
31. Dido Cartaginensis	65. Albumea sibylla	102. Cristina martyr
32. Nicaula que et Sabba
regina	66. Marianes Hebraea	103. Fausta martyr
33. Pamphiles Greca	67. Anthonia M. Antonii	104. Margarita martyr
34. Athalia regina	68. Agrippina Neronis mater	105. Euphemia martyr
	69. Pompea Senece uxor	106. Lucia virgo et martyr
	70. Sabina popea Neronis uxor	107. Lucia alia sancta
	71. Petronilla virgo	108. Dorothea martyr
		109. Catherina virgo et martyr

110.Barbara martyr	136.Ursula virgo et martyr	163.Maria Montisferrati
111.Anastasia martyr	137.Amalasuntha regina	164.Genebria Gambara
112.Afftra martyr	138.Scholastica virgo	165.Isotha nugarola
113.Grata virgo Bergomensis	139.Brigita virgo	166.Isabella secunda regina
114.Helena Constantini mater	140.Brigita Suetia sancta	167.Bona Lombarda
115.Helena Andebianorum
regina	141.Theodolinda regina	168.Blanchamaria ducissa
116.Apostola hybero[rum]	142.Aurea Abbatissa	169.Constancia Alexandri forti
117.Melania Romana sancta	143.Cesarea Persarum regina	170.Baptista urbini ducissa
118.Mamea regina	144.Yrenes imperatrix	171.Margarita Anglorum
regina
119.Mamea Augusta	145.Ionna papissa	172.Elisa fortia
120.Euphrasia martyr	146.Grisildis marchionissa	173.Rizarda Estensis
121.Maria Egyptiaca	147.Mathildis comittissa	174.Margarita Dacorum regis
filia
122.Blesilla Romana	148.Constantia imperatrix	175.Elisabeth sancta
123.Asella virgo Ro.	149.Clara virgo minorum	176.Barbara Gongiaga
124.Euphrosina virgo	150.Elisabeth Hispaniarum
regina	177.Hippolyta
125.Maxentia tridentina	151.Radegundis regina	178.Catherina forolivii
126.Monica divi Augustini
mater	152.Clara de Montefalco virgo	179.Leonora Estensis
127.Fabiola Romana	153.Maria Puthelona	180.Blancha mirandulana
128.Paula Romana sancta	154.Baptista prima	181.Beatrix fortia
129.Proba centona	155.Ioanna regina	182.Genebria Bononiensis
130.Marcellina divi Ambrosii	156.Catherina Senensis sancta	183.Cassandra veneta
131.Marcella Romana optima	157.Paula Gorgiaga	184.Geissilla regina
Ungarorum
132.Galla Placidias sancta	158.Ursina Torella	185.Semigunda imperatrix
133.Demetrias martyr	159.Ianna Gallica pulcella	186.Damisella Triulcia virgo
134.Demetrias Romana	160.Isabella prima regina	
135.Eustochium virgo	161.Helena Utinensis	
	162.Angela nugarola	

Příloha č. 3. – Dřevoryt vyobrazující předání spisu *De claris mulieribus* královně Beatrix.

Et Minerva

Minerva que et pallas femina a poetis caratissima. pibus Jacob patriarche i greca. multa fuit claritate conspicua. Que ut nonnullis placet et quas maxime illi stolidi boiis antiquari non ex mortalibus sed e celo lapsa est. et apud Tritonide lacus primus inventa. et cuius nomine postea Tritonia appellata est. hec namque Jouis divini progenita fuit. Que apud rudes Arios cum multa ante incognita reperisset non solum ipsi sed et greci eam absque matre ex iouis cerebro genitam crediderunt. Que idcirco per Augustinum scribitur ratio. pcellius dea credita fuit quato eius origo minus innotuit. Quia ipsa primus lamfici Arios et grecis oibus antea incognita iuvenit. Osteso v3 quo ordine purgata lana supfluitantibus et dentibus ferreis mollita. colo apponitur. Atque demum digitis deducitibus couertetur i filium. Testrinu iuper eceogi tauri officiu. caq; docuit quo pacto iternectoretur iuice filia. et tractu pectinis iugeretur et pedibus solidaretur itectum. In cuius opifitum laudem pugna isignis illa eiusdem et Aragnes colophome recitat. Elsum pterea olei coisq; mortilibus i auditu. hec iuvenit. Docuit eni atticos Oliuas seu Bachas mola terre retraperitq; pmerere. Qd q; multum vtilitatis afferre risus fuit. ei aduersus neptunum i noiandis a se Albonis attributa victoria credit. Voluit et huius fuis se opus cum ia quadrigar puma reperisset vsu. et ferrea armameta ad cotegecnda corpora i bellis ordiasse. et leges oibus qbus catur i pugna edocuisse. Di cui pterea eam numeros iuvenisse et i ordine deducisse que i bodicrnu vsq; feruatur. Etey pbistulas seu Tybias et palustri calamo primam ea pposuisse credidere. casq; i terras e celo deicasse. eo qd flans redderet turgidum gutur. et ora deformia. Itaq; ob tot coperta isignia deytatu largitur. antiquas eide sapientie nuncy attribuit. Quo iuitu Zibenienses sapie studiosi ea i suam sum pferre patrona. atq; Arcē dicauerunt. Ingenti teplo cōstructo suoq; noi cōsecratoro i eode illa effigiuere oculis torua. eo q; raro noscat. i que sine sapientis ten dat itētū Salcatā. volētes ob id. sapientis tecta et armata significari cōsilia. In dura lora. eo q; ad quoscūq; fortune ictus semp armat. sit prudēs. Pterea cristalino casside. et i eo gorgonis caput isicm. pteca p tendēs ob hoc lucida sapienti oia. eē tegumeta. coisq; semp serpētina astutia adeo punitos. vt sarei eoz ituitu videant ignari. Eius i tutela pofuere noctua. firmātes. p vt in lucē sic et i tenebris videre sapientes. Hāc an alia voluerūt ppetua floruisse. ginitate. qd vt pleniori credat fide. fuxerit vulcanum ignis. deu cōcupiscentie carnis feruore diu cum ea luctatum fuisse. supatumq;. Tādē huius mulieris fama atq; Minimis reuerētia. se adeo lōge lateq; diffudit tantūq; fuit illi. vete rā error. vt fere p vniuersum orbem eius i honore tēpla cōstruerent. et celebra rētur sacra. eo usq; cōcēderet. vt i capitolio penes Iouem optimū maximum que eidem Cēla deducatur. Et inter potentissimos Romanorum deos

L. anūni
pna uerit

Testrinū
pna uerit

Atq; pna
mauerit

quadrigarū
pna uerit

Minimeozū
pna uerit
pbistularū
mauerit